

Bakk Erzsébet – Bakk István

A Boldogasszony-szigeti¹ pálosok

I. kép. Boldogasszony apácája, Szent Margit.
(Forrás: Feszty Masa festménye)

Induljunk ki újból tehát a Regula² kérdéséből, amit a Hunyadi Mátyás király³ korában a domonkos apácák kértek és kaptak „domonkos szerzetesektől” a margitszigeti apácák vagy Duna szigeti apácák, vagy Nyulak szigeti apácák, korábban az Insula Sanctae Mariae, Insula Beate Marie Virginis⁴: Boldogasszony-szigeti apácák.⁵ Ma

¹ Cod Dipl. Tom 5. vol. 2.

² Magyar Pálosok II. Pálos emléknap a 750 éves Pálos rend tiszteletére és Árva Vince atya emlékére 2009. február 14. Apokrif írások, Budapest: MVSZ, 2009. In: Bakk István: A pálos regula. 700 éves a magyar Pálos rend 1308-2008. 51-96. p.; Bakk István – Bakk Erzsébet. A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, szerk. Gyárfás Ágnes, Miskolci Bölcsész Egyesület, Miskolc, 2014. 78-79. p.

³ 1458-1490

⁴ A középkori okleveleinkben természetesen többször előfordul a szigetnek insula Beatae Virginie, insula Sanctae Mariae elnevezése. Lásd: DL 136, DL 589, DL 75512 és a DL 6483. Podharaczky Chron. bud. 204. lapon így említi meg: „sepultus est in Ecclesia B. Virg. in insula budensi loco Beginarium.” – „Eltemetett V. István a budai szigeten a bold. Szűz egyházában... In: Óri G. György (1877) p. 163.

Margit-sziget. A sziget Árpád-kori nevei: Insula Budensis,⁶ Insula prope Budam,⁷ Insula iuxta Budam, Insula super Danubio circa Veteran Budam⁸, Insula Leporum, Insula virg. Marie voltak. De nevezték Boldogasszony kolostora a Nyulak szigetén is, de úgymint Szűz Mária monostora in Insula Leporum-nak is. Tudjuk, hogy több sziget is található Budapest környezetében és a Margit-sziget mellett is két kisebb sziget volt található.

Amikor Pest városa még Duna-sziget volt ez az ókori állapot a XI-XII. században is fennállt. A Rosd- (mai néven Szentendre-) sziget. A mai Hajógyári-sziget, és a Boldogasszony-szigete a mai Margit-sziget a XIX. századig három szigetből állt. A Csepel-sziget, északi csücskén királyi kúriával és faluval (mai Szabad kikötő táján) és több kolostorral. Az Ördög-árokknak, Buda másik „főfolyójának” – középkorban „Szent Pál⁹ pataka” a neve. A Szent Pál patak munkájának köszönhetjük a Hűvösvölgy, a Városmajor és a Vérmező lapályát.

A prope (mellett) és a sub (sup) előtt és az inter (között, közé) intra (alatt) etc. Mit is jelentett az oklevelek értelmében a középkorban. Nézzük, tehát Váci Pál szerzetes elkészítette a regula¹⁰

⁵ Wenczel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus, Akad. IX. köt. 198. oldalán: „V. István királynak törvénykezési szabadalma a nyúl-szigeti apácázárdának népei számára 1272...”; Wenczel VIII. köt. 266. oldalán: „IV. László királynak a nyúl-sziget birtokát tárgyazó adománya az ottani apácázárda számára. 1276...”

⁶ DL 812, DL 1488, DL 8004.

⁷ DL 60120

⁸ Az oklevél 1367-ben emlékezik meg erről, amikor a fentebb már idézett 240 forintot a révjövedelemből biztosította. Ekkor említi: „tributum in Veteribuda habitum, simulcum proventibus piscium, qui tempore yemali super dicto fluvio Danoby in eadem Veteribuda onservantur.”; DL 4476.

⁹ Remete Szent Pál.

¹⁰ „Vátzi Pál magyar kézírata a Szent Domonkos Rendjét követő apácáknak szerzetes intézetéről, 1474-dik évből.” 1637-ben Ferrárius Sigmond (De Rebus Hungaricae Provinciae Ordinis Preadicatorum, Viennae Austriae) két ízben említi ezt a kéziratot. A 449. oldalon így ír: „Fratr Paulus Ungarus Vatiensis, Magister Artium et Sacrae Theologiae Lector scripsit et transtulit Regulam et Constitutiones Soro-

magyar fordítását a szigeti apácák számára. Az ősi magyar Pálos-rend kiemelkedő szerzetesi voltak: Csanádi Adalbert, Hadnagy Bálint, Szombathelyi Tamás, Váci Pál, Zalánkeméni János, Dombroői Márk és Gyöngyösi Gergely (Gregorius Coelius Pannonius) is, a magyar nyelvű szertartáskönyveket legalább annyira fontosnak tartották, mint a latint.

A *Rituale Paulinorum* XV/129 kötetben levő konstitúciókat Gyöngyösi Gergely nyomtatásban közrebocsátotta. Tudjuk, hogy regula szerzők voltak még: Szent Benedek, Szent Ferenc, Szent Ignác, Szent Vazul, Szent Jeromos etc. Az ősi magyar Pálos-rend ragaszkodott az augustinusi regulához ezt a rendtörténeti adatokból kiolvashatjuk.

Aurelius Augustinus regulájának latin szövegének 61 szabályának mindegyikét magyar nyelvű magyarázatokkal látta el. A magyarázó részben Szentírás-idézetek, és Szent Ágoston más írásaira utal a szerző. Hivatkozásokat tartalmaz még Szent Bonaventúra, Szent Jeromos, Szent Bernát, Szent Gergely, Szent Vazul munkáira és természetesen a Pálos-rend konstitúciójára vonatkozó idézetek is megtalálhatóak a műben, sőt hitbéli kitartásra, szorgalomra buzdító gondolatok és jó tanácsok a fiatal szerzetesek számára a szerzőtől. Az egyes irodalmi ajánlásai a korszerű szerzetes-eszmény ismeretéről és helyesléséről tanúskodnak. Ékesen tanúskodik, hogy hazánkban az egyetemes emberi kultúra ugyanúgy virágzott, mint a nyugati országokban.

Váci Pál¹¹ pálos szerzetes 1474-ben Szent Ágoston reguláit és rendi határozatokat fordított a

szigeti apácáknak. Váci Pál eredeti kéziratának fennmaradt töredékét (Birk-kódex, f. 1v) ma Birk-kódex néven tartjuk számon.¹²

2. kép. [Birk] kódex (OSZK). Augustinus kódex. Bibliotheca Corviniana. Szerkesztette: Csapodi Csaba - Csapodiné Gárdonyi Klára. Magyar Helikon - Corvina, Budapest, 1981. 14. kép. (Firenze, Bibliotheca Medici)¹³

Már Ferrárius Sigismundus (*De Rebus Hungaricae Province Ordinis Praedicatorum Viennae Aistriae* 1637.) két ízben említi a magyar kézira-

rum Ordinis Praedicatorum in Hungaricam Lingumam de verbo ad verbum, et alicubi maioris claritatis ac Hungarici Sermonis leporis gratia, ad sensum, anno 1474, absolvitque die S. Remigii in Conventu Sigety, pro Insula Leporum." Az 529. oldalon pedig így ír: „In eo Szigethiensi Conventu Frater Paulus Hungarus AA. et Philosophiae Magister, et Sacrae Theologiae Lector, Regulam et Constitutiones pro Sororibus Monasterii Leporumse ex Ungarico latine vertisse fatebatur anno 1474, in die Sancti Remigy, ut autentica exemplaria, quae apud mesunt, adtestantur.” Megjegyzés: Premontreiek és a domonkosok regulája is a Szent Ágoston-i regula és az ősi magyar Pálos-rendnek is. - Hugo, Charles-Louis: *Insulae B. Mariae In: Sacri et canonici Ordinis Praemonstratensis annales, in duas partes divisi...* 1734. p. 897.

¹¹ Váci Pálról (Frater Paulus Ungarus) In: Sigismundus Ferrarius: *De rebus Hungaricae ordinis praedicatorum, Viennae. 1637.* p. 449.

¹² A kézirat a fogalmazványa a fordításnak, a törlésekből, javításokból jól látszik, hogy a szerzetes nagyon pontos szöveget akart készíteni és „nem küszködött” a latin szöveggel hiszen Magister Artium et Sacrae Theologiae Lector volt.

¹³ Birk-kódex: Négylevélynyi, 1474-ből származó nyelvemléktöredék, amely Szent Ágoston reguláját és a domonkos apácák rendi konstitúcióit tartalmazza. A töredék Váci Pál eredeti fogalmazványának részlete, a bécsi udvari könyvtárban egy kötéstáblából került elő, 1889-ben Kluch János határozta meg. Nevét a könyvtár akkori igazgatójáról, Birk Ernőről kapta. 1932-ben került az Országos Széchényi Könyvtárba, Budapestre. Kiadása: Birk-kódex 1474. Hasonmás, betűhű átirat és latin megfelelő. Kiadta: Pusztai István. Akadémiai Kiadó, Budapest: 1960. (Codices Hungarici 5.) Irodalom: Molnár József - Simon Györgyi: *Magyar Nyelvemlékek.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1976. 91. Megjegyzés: A pálosok jelenlétéről a Nyulak-szigetén (Boldasszony-szigete, Margit-sziget, Szent Margit-sziget, Duna-szigeti).

tot, először a 449. oldalon így ír róla: „Frater Paulus Ungarus Vatiensis, Magister Artium et Sacrae Theologiae Lector scripsit et transluit Regulam et Constitutiones Sororum Ordinis Praedicatorum in Hungaricum Linguam de verbo ad verbum, et alicubi maioris claritatis ac Hungarici Sermonis leporis gratia, ad sensum, anno 1474, absolvi que die S. Remigii in Conventu Sigetÿ, pro Insula Leporum.” Alább (pag. 529.) még határozottabban beszél: „In eo (Sziget „In eo (Sziget-hienai) Conventu (cujus neque S. Antonini, neque Cardinalis Pazmany, neque Plody Catalogi meminere) Frater Paulus Hungarus A. A. et Philosophiae Magister, et Sacrae Theologiae Lector, Regulam et Constitutiones pro Sororibus Monasterii Leporum se ex Ungarico latine vertisse fatebatur anno 1474, in die Sancti Remigÿ, ut autentica...” Váti Pál magyar Kézírata a’ Szent Domonkos Rendét követő Apátzáknak szerzetes Intézeteikről, 1474-dik évből.”¹⁴

A Váci Pállal való ismerkedés során mindenekelőtt neve kell, hogy foglalkoztasson. A bécsi egyetem anyakönyvében a következő bemutatással jön elénk: „Paulus de Bachia” 1445. október 13-án (A tanév a középkorban október 16-án, Szent Gál napján kezdődött.) négy groschent fizetett, amikor beiratkozott Thomas Ebendorfernek, a bölcsészettudomány és a teológia magiszterének elő-adásaira. A következő, már korábban is ismert feljegyzés három évvel későbbi. Itt a név már Paulus de Wacia (Bachia).

A bejegyzés a Birk-kódex kiadója szerint az 1448-as baccalaureatusi vizsga kapcsán kerülhetett az egyetemi jegyzőkönyvbe. A mi Pálunk 1445-ben érkezett Bécsbe és jegyeztette be magát a bölcsészeti kar diákjai közé. Ez volt az az év, amikor *Aeneas Silvius Piccolomini*, a későbbi II. Pius pápa nyilvános disputát tartott a bécsi univerzitás aulájában. Paulus de Wacia tanára *Thomas Ebendorfer* lett, akiről Aeneas Silvius így emlékezett meg: „...nem középszerű teológus; azt mondják, haszonnal forgatható történeti műveket ír.” Pál testvér szigeti működését Ferrarius feljegyzése alapján mégis biztosra vehetjük.¹⁵ A

töredék Bécsben 1889-ben került elő a császári könyvtárban különféle részecskék közül, amelyeket 1860-tól kezdve a könyvtáblák belsejéből fejtettek ki. Sajnos azt nem jegyezték föl, hogy melyik könyv vagy kézirat kötéséből áztatták ki ezeket a darabokat, amelyet Ernst Birkről, a könyvtár akkori igazgatójáról neveztek el Birk-kódexnek azaz az Augustinus-kódexet. Sigismundus Ferrarius arról számol be krónikájában, hogy az általa 1636-ban Magyarországon látott kódexben az Ágoston-regula és a konstitúciók szóról szóra való fordítása található magyar nyelven.

A kézirat a fogalmazványa a fordításnak, a törlésekből, javításokból jól látszik, hogy a szerzetes nagyon pontos szöveget akart készíteni és „nem küszködött” a latin szöveggel hiszen Magister Artium et Sacrae Theologiae Lector volt. (Birk-kódex, f. 1v). A kolostorban tanított fiatal szerzeteseknek teológiát, legalábbis lektori címe erre mutat. A teológia ismerete pedig a biztos latin tudás nélkül lehetetlen. Hiszen a fordítás oka is a XV. századi domonkos rendi reform állapot. Még 1482-ben, mint a reformok őrzőjének, részt kellett vennie a budai és pesti domonkos konventek vizitációjában (vizsgálatában) is.

Természetesen a szigeti Domonkos-kolostor alapítása szorosan kapcsolódik Árpád-házi Szent Margitához.¹⁶

IV. Béla 1241-ben a vesztt Sajó menti csata után előbb „Felső-Ausztriába”, majd a Split melletti Clissa várába menekült feleségével, a bizánci származású Laskaris Máriával együtt.

Vegliában született 1242-ben leányuk, Margit. Magyarországra való visszatérte után a király leányát 1245-ben már 3 éves korában a veszprémi apácakolostorba adták. A gyermek Margit¹⁷ még csak 9 éves, amikor 1252-ben átköltözött több tár-

¹⁴ Döbrentei Gábor (szerk.): Magyar nyelvemlékek, Foglalat. II. Buda, 1840. 10-12. p.

¹⁵ Bakk István – Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, Miskolc: MBE, 2014. 78-79. p.

¹⁶ Gárdonyi regénye a kolostor építésével, felszentelésével, Margitnak és apácátársainak az új kolostorba költözésével kezdődik (1252). Az alapítólevél 1259-ben kelt, és elbeszéli az alapítás körülményeit. Érdekessége, hogy az eredeti dokumentum mellett a levéltárban megtalálható az 1734-ben keletkezett magyar nyelvű fordítása is, amelyet nagyon körültekintően kell figyelembe venni, mert az eredeti oklevél és a fordítása nincs összhangban egymással. (MNL OL: DL 492).

¹⁷ „Vita Sanctae Elisabethae et divae Margaritae” In: Vita S. Elisabethae viduae, nec non B. Margitae Virginis. Tyrnaviae, MDCCLXX.

sával¹⁸ a számára ajándékozott Boldogasszony-szigeti kolostorba.

IV. Béla király feleségével együtt itt látogatta meg leányát e kolostorban. Margit haláláig, 1270-ig itt élt. Érdekes okleveles nyoma 1270-ben tűnik fel, midőn Onnus (Anus = Anna) Turul comes özvegye Nyulak szigetében Margittal együtt viselven a zárdai magányt. Budavárnak a Várhegyen (1256 után) való fölépítésével új székváros létesült. Már *kiépült egyházaival* (később a pálosokkal együtt) a Váralja, Felhévíz és az Óbudához tartozó Nyulak-szigetén egy királyi udvarházzal kapcsolatos domonkos apácakolostor is, ahová IV. Béla leányát, (Szent) Margitot helyezte el. A kolostor a Nyulak-szigeti¹⁹ nagy részbirtokai mellett

¹⁸ 100 fő. In: Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története I. köt. Pest, 1870. p. 42.

¹⁹ *Insula Leporum: Monasterii: Monialium de Insula Leporum populis St. iun. Rex immunitates confert. 1265. IV. 3. 295. - Monialium de valle Vesprim. erga suam patronam obligato. 1274. V, 2. 229. - S. maria de Insula Leporum 1270. V. 1. 50. - Vide: Insula Leporum. - Salmar, terra in C. Pestiensi pro Mecse in Insula Leporum cambiata. 1255. IV. 2. 360. - Sinkota, Nemus, et Nogus terrae i. Rakus. 1259. IV. 2. 488. - terra Moni. Insula Leporum i. Rakus. 1259. IV, 2. 488. - 1264. IV. 3. 208. - Sumchund, t. reginalis in C. Albensi, hodie Dömsöd. 1291. VI. 1. 149. - a Fenenna, Andreae III. coniuge, Monialibus de Insula Leporum donata. Sümegh, villa in C. Strigon. Monialium de Insula Leporum. 1275. V, 2. 286. - Szolga-Györ, castrum. 1269. VII, 1. 357. - terra in C. Pest., Moni. de Insula Leporum collata, quas inter Stephani V. Regis lilia. 1270. VII, 2. 10. - poss. ad Danubium. 1423. X, 6. 568. - Telki, villa 1193. II. 295. - 1211. III, 1. 110. 1229. V, 1. 305. - 1271. V. 1. 175. - 1399. X, 2. 658. - in C. Simigh. 1280. V, 3. 74. - 1390. X, 1. 576. - villa regia in C. Simigh. 1429. X, 7. 157. - possessio. 1384. X, 1. 170. - 1429. X, 7. 149. - poss. in C. Simigh. 1265. IV. 3. 311. - 1429. X, 7. 149. - (Super poss.) longa lis per Pal. decisa. Ibid. - (Abbas de) terras sui Mon. civibus Pest. in censum locat. 1246. IX. 7. 657. - terra in C. Simigh. Cruciferis damnus passis confertur. 1265. IV. 3. 311. - Confer Mon. Moni. de Insula Leporum unitum. 1279. V. 2. 548. - Theluki, poss. Moni. de Insula Leporum, in C. Simigh. sita. 1270. V, 1. 64. - (Ecclesia de), 1291. VI, 1. 93. - Ujbech, cum palatio ad Jenő, Moni. de Insula Leporum. (Vjbech). 1268. IV, 3. 487. - poss. 1280. V. 3. 74. 107. - ad Danubium sita, Villelmi Drugeth Palatini. 1330. VIII. 3. 507. - al. Ujbécz. 1382. IX, 5. 622. - Ujjenő, t. Praem. Mon. in Insula Leporum. IV. 2. 173. - Vásárhely, terra. 1272. V, 1. 260. - poss. Moni. de Insula Leporum. V, 1. 261. - t. filiis Mykula iuste adempta. 1288. V, 3. 435. - (villae) tributum ab iniquo Rolando Wojvoda ademptum, Jo. de Kalata restitutum. 1296. VI, 2. 24. - poss. 1400. X, 3. 239. - in C. Castrif. (ad montem Somlyo). 1429. X, 7. 120. - Zederkén, poss. in Baranya, Moni. de Insula Leporum*

még számos jövedelmet kapott, legfőbb bevétele a budavári Nagyboldogasszony templomtól származott.²⁰ A Nyulak-szigetén volt az előbb bencés²¹ majd Szent Mihály premontrei²² majd pálos monostor is, és itt található és a szigeten van a Szent Klára ferences kolostor is. Továbbiakban ezt olvashatjuk D. Fuxhoffernél:

„Anno 1483 *Petrus de Varda* Archiepiscopus Colocenus, et summus Regis Cancellarius mandato Mathiae Regis Praeposituram²³ S. Michaelis de insula leporum Ordini Praemonstratensium restituit, sed post decennium data est Paulinis, ut habet „Synodus Pazmaniana” inquit Timon. c)²⁴ Non videtur summus Cancellarius optima fide occupavisse, tenuisseque Praeposituram, qvi tam sicce iubetur a Rege, eandem legitimis heris restituere. Nempe rapimur interdum, dum fortuna ridet. P. Timon vir alias solertissimus, atqve etiam sagacissimus pro Praepositura insulae leporinae, scribere volebat, Praeposituram insulae Csepelyiae S. Eustachii Paulinis traditam fuisse. Vide infra ih serie Monasteriorum Ordinis S. Pauli primi Eremitae: de Csuth.”²⁵: „Az 1483 évben a Váradai Péter kalocsai érsek legfőbb ki-

legata. 1272. V, 1. 188. 189. - al. Zederkyn, t. i. pontem Namija Baranya. 1272. Ibidem. In: Fejér György: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis: Index ..., 11-12. kötet, 38, 88, 91, 111, 138, 206-207, 211, 249, 252, 297-298, 307, 338, 346, 389, 412-413, 429, 431, 437, 442, 448, 456, 464-465, 502.

²⁰ A veszprémi püspök érdekeibe gázolt IV. Béla király azal is, hogy a Nagyboldogasszony-egyház kegyuraságát a szigeti apácáknak adta. (kegyúrhölgyek) In: Zolnay (1982) p. 323.

²¹ Zolnay László: Az elátkozott Buda. Buda aranykora Budapest: Magvető Kvk., 1982. p. 218.

²² P. Xistus Schier: Buda sacra p. 76.- Praepositurae S. Michaelis A. de insula leporum Ab Anno 1438-1440. Accesserunt: Supplementa, Indices Et Genus, Incunabula... p. 98. 831 – Megjegyzés: Péterffy „Sacra concilia” 1741. Pozsonyban megjelent munkájában II. Pius pápa bulláját említi 1464. évről. Melyben a rendet közvetlenül az esztergomi érsek alá rendeli. Megjegyzés: Péterffy Károly (1700-1746) szerkesztette a zsinati határozatok közreadásával (Sacra concilia ecclesiae Romano-Catholicae I–II. A római katolikus egyház szent zsinatai), Pozsony 1741-1742).

²³ Elsőbbség, kiváló, élére tenni.

²⁴ Epit. ad hunc annum: Pótlás ezekhez az évekhez.

²⁵ Fuxhoffer, Damiani: Monasteriologia regni Hungariae in qva Libris V Synoptice, orginario-diplomatice... et Monasteria Ordinis Sancti Benedicti E probatis Patriae, et... Liber I. 1804. 43-44. p. Lásd még: Timon epit Chron ad annum 1304 et 1305. : Timon pótlása 1304, 1305 évekhez.

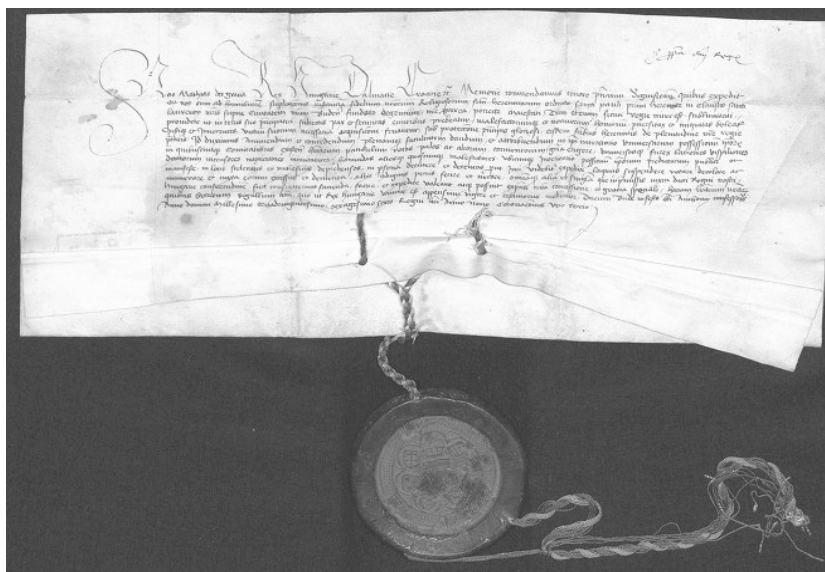
rályi kancellár Mátyás király megbízásából helyre (visszaállította) a Nyulak szigetén Szent Mihály [kolostora a St. Margithe de Insula Leporim-on] a premontrei rendben, de egy évtized múlva a pálosoknak ajándékozták²⁶, úgyhogy most birtokolja a „Pázmányi kollégiuma” mely kiderül az V. Zsinatból, így idézi Timon. c) Nem látszik, hogy a legfőbb kancellár a legjobb hozzáállással birtokba vette volna és birtokolná, (szobrot, képet, oltárt) amit oly egyszerűen elrendelt a király, ugyanazt a törvényes örökös visszaadná. Bizonyára néha kiraboltatunk miközben Fortuna nevet. P. Timon, aki a legjártasabb (férfi) úgyszintén a legjobb szimatú és igen éles eszű a Nyulak szigetével (szobrával, oltárával, képével stb.) [kolostorával] kapcsolatban, írni akart az átengedéséről²⁷ a Csepel szigeti Szent Euszták-i pálosoknak. Ilyen felülről betett láncolat okán éltek Csúton is monostori rangban Első Remete Szent Pál rendje a pálosok.”²⁸

Így tehát Mátyás király a pálosoknak adta csúti monostoron (1475-től pálos) kívül Fehéregyházát (Alba Maria'), 1480-tól pálos rendi kézben és zsámbéki monostort (1477-től pálosoké),²⁹ és Mátyás utódja II. Ulászló 1493-ban a Bol-

dogasszony szigetén levő Szent Mihály Arkangyalról elnevezett monostort is az ősi magyar Pálosrend kapta meg, ami az előbb említett premontreiek rendjének birtoka volt.

A zsámbéki (pilisi ispánság) Keresztelő Szent János monostorának első pálos perjele Váci János. Továbbá 1482-ben Pátka és Szerdahely birtokokat tizeddel együtt megkapták a pálos atyák.

A „Privilegiales Iuis Gladij... S. Laurenty ... Supra [Veteran] Budam³⁰...” 1466. január 17-én a király a rettegett pallos joggal (ius gladii) is felruházta az ősi magyar Pálos-rendet: „Mátyás király a [Veteri] Buda feletti Szent Lőrinc kolostor pálos remetái részére, hogy az vezetésük alá tartozó területen békét és biztonságot nyújthassanak, az ártalmas emberek bűneit kiirthassák és a jámbor emberek az élelmükhöz szükséges javakat megkereshessék, megengedi, hogy az összes birtokain akasztófát, kereket, karókat és más kínzó eszközöket állíthassanak fel, az összes rablókat latrokat, gonosztevőket, gyújtogatókat, méregkeverőket, ráolvasókat és gyilkosokat elfogva felakaszthassák, kerékbe törhessék, lefejezhessék, megégethessék.”³¹

3.a. kép. Mátyás király kiváltsága a Pálos-rendnek a rettegett pallos jog. 1466. január 17. (Remete Szent Antal napján. DL 16297.) (Forrás: MOL)

²⁶ 1493-ban a margitszigeti premontrei prépostságot a magyar Pálos-rend kapta meg. In: Óri G. György: Margitsziget történelme az 1-ső századtól a jelenkorig és a Margitszigeten lakott hét tekintélyes szerzetes rendek eredete, rendeltetése, főbb szabályai, színezett öltözet s rövid történelme, 2. kiad. Kecskemét, 1877. 91, p. 163.

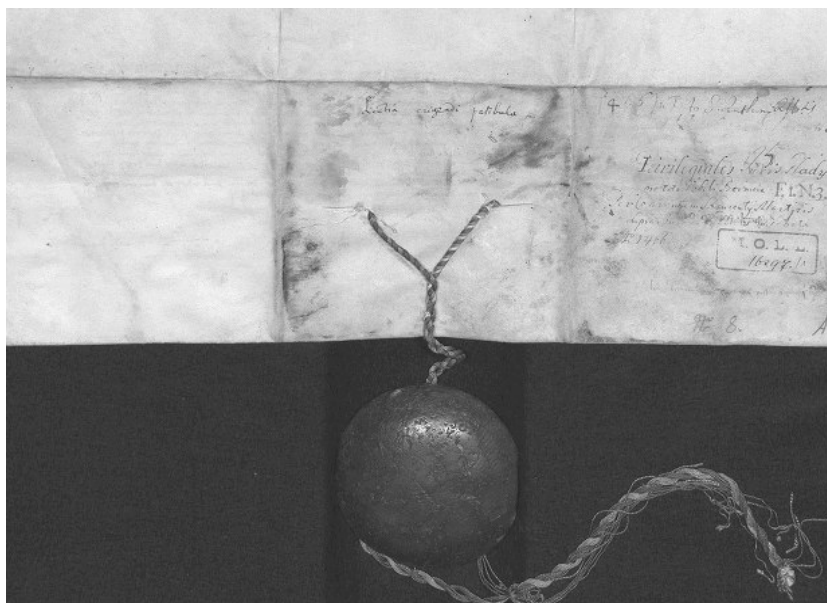
²⁷ II. Ulászló király adta a premontrei monostort a szigeten a pálosoknak 1493-ban.

²⁸ Fuxhoffer, Damiani: Monasteriologia regni Hungariae 16-17. p.

²⁹ Varia Paulina III. (1998) 251-256. p.

³⁰ Vetro Budensi, Veteris Budensis Bártfai (1938.) p. 267., Veteri Buda DL 8647, Bártfai (1938.) 112-113. p.

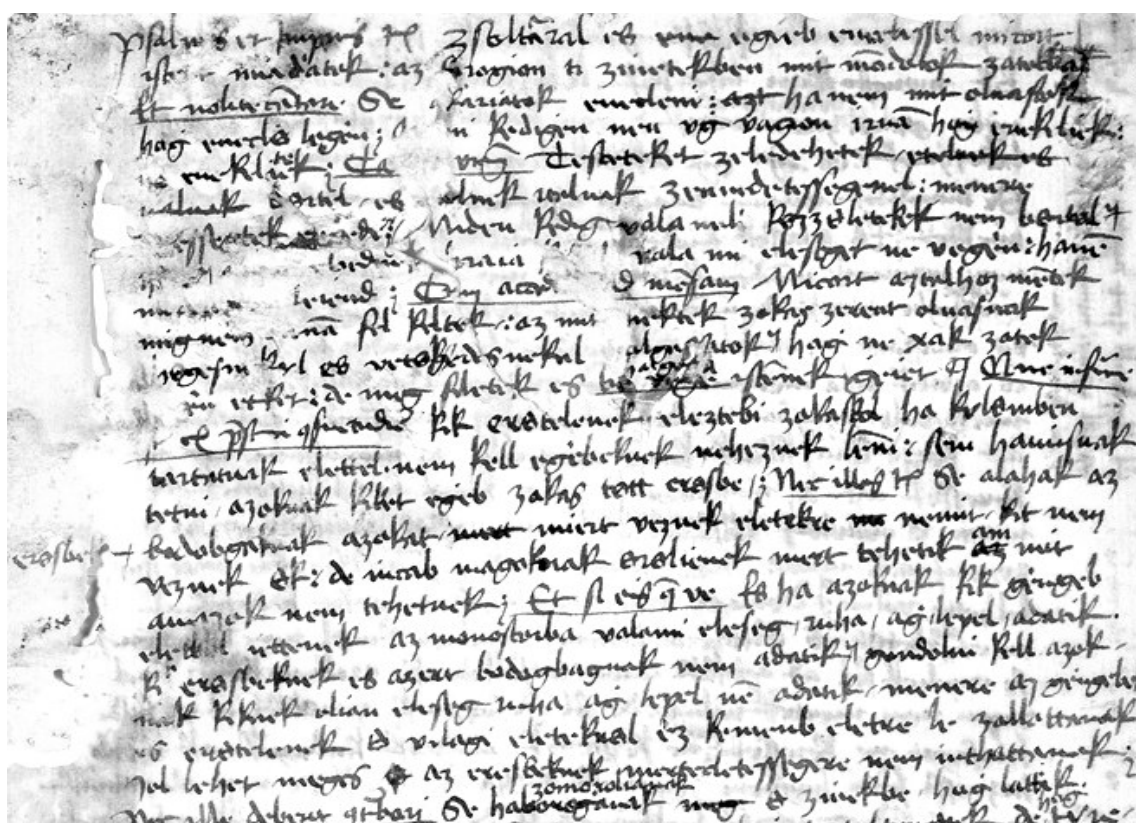
³¹ DL 16297. Acta Paul. No. 8. 1466. január 17. Buda in festo Anthonii.

3.b. kép. Mátyás király kiváltsága a Pálos-rendnek a pallos jog. DL 16297. (Forrás: MOL)

Érdeemes lenne tovább bővíteni a kutatásokat Mátyás király a Hunyadiak, Szilágyiak, és a Bakkok által a magyar pálosoknak adományozott

oltárokat, kolostorokat és monastorokat összeírni. Továbbá 1493-ban Visegrádon a Szent András monostorát is megkapták II. Ulászlótól a pálosok.

4. kép. Birk-kódex,³² f. 1v, 1474. október 1.
(Forrás: Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (Magyarország), MNy 71, Váci Pál kurzív írása)

³² A töredék Bécsben 1889-ben került elő a császári könyvtárban különféle töredékek közül, amelyeket 1860-tól kezdve a könyvtárlák belsejéből fejtettek ki. Sajnos azt nem jegyezték föl, hogy melyik könyv vagy kézirat kötéséből áztatták ki a töredéket, amelyet Ernst Birkről, a könyvtár akkori igazgatójáról neveztek el.

A sziget³³ felső részén a templomosok³⁴ építettek erődöt. „...et Castellorum apud vulgus hungaricum Vörös Papoké.”³⁵ „A történelem első

³³ Rupp Jakob: Magyarország helyrajzi története I. köt. Pest, 1870. 9. &. A Duna szigetein hajdan létezett apátságok, prépostságok és templomok, p. 254.

³⁴ Zolnay (1982.): A 219. oldala szerint keresztes lovagok. A templom épületet Supka Géza tárta fel budai Margit-hídfőnél a század elején.

³⁵ „et Castellorum apud vulgus hungaricum Vörös Papoké” In: Fuxhoffer, Damiani: Monasteriologia regni Hungariae in qva Libris V. Synoptice, organario-diplomatice... et Monasteria ordinis Snacti Benedicti E probatis Patriae, et... Liber I. p 242. A vörös szerzeteseknek a Templomosokat hívta a nép. - A Templomos Lovagrend regulája, Agón-Kairosz, 2002.; Volker Loos: A templomos lovagrend története, Art Nouveau, 2000.; Edelényi Adél: Templomos lovagok az európai néphagyományban, Bp., Gondolat, 2004.; Wolfram von Eschenbach: Parsifal, Arkánium Szellemi Iskola, 2003.; Louis Charpentier: A templomos lovagok titkai, Bp., Holnap, 1992. Robyn Young: A testvériség, A hadjárat, Rekvium; Karcag Ákos: A templomos lovagok rendháza Nyugat-Európában In. Várak-kastélyok-templomok, 2012. évf. 6. szám 36-39. p. Megjegyzés: „A középkori magyar királyság területén a templomosoknak a rend eltörléséig ma ismeretek szerint tizennégy rendháza volt: (Boisce, Béla, Dubica, Esztergom, Gecske, Glogonca, Gora, Keresztény, Nekse, Okriszentlőrinc, Szentmárton, Vrána, Zablatá, Zengg...). Kiemelendő, hogy 1998 augusztusában a templomosok engedélyt kértek II. János Pál pápától, hogy a Szent Koronát, mint ereklyét használhassák jelképként. Az engedélyt a lelkeségi egyesületi munkára való tekintettel pápai áldással együtt megkapták.” A magyar templomosok. A Lovagrend magyarországi tevékenysége 1999-ben vált a magyar állami (és nem egyházi) törvények értelmében legálissá P. Árva Vince atyának köszönhetően. „Ennek eredményeképpen itthon három commenda működik, valamint a Magyarok Praeceptorijához tartoznak a külföldön élő hazánkfiai is. Magyarországon főként ifjúságvédelmi, karitatív, valamint a lovagrend magyarországi történetét vizsgáló tevékenységet fejtenek ki. A magyar templomos egyesület tagjai a tradicionalizmus hazai patrónusai. A magyar rendtartomány első említése az 1156 és 1169 közötti időből származik. Ekkor keletkezett a templomos regulának a Statuts Hiérarchiques (Szervezeti rendelkezések) címet viselő része, amely felsorolja az akkor létező európai provinciákat: a franciát, az angolt, a poitou-it, az aragónt, a portugált, a szicíliait és utolsóként a magyart. A templomosok komolyan részt vettek a harcokban a tatárjárás idején, a muhi csatában azonban nem bírtak a túlerővel, és mesterükkel együtt mindannyian odavesztek. A rend tagjai a katonáskodás mellett hiteleshelyi tevékenységet is folytattak az országban. A középkori Magyarországon „hiteleshelynek” azokat az intézményeket nevezték – elsősorban a szerzetesrendek kolostorait –, amelyekben írásba lehetett foglaltatni a különböző jogi ügyleteket. A templomosok több magyarországi konventje is tevékenykedett hiteleshelyként, de csak néhány általuk kibocsátott irat maradt fenn.” Megjegyzés: P. Árva

koholt pereinek egyikére, amely végül a rend bukását okozta. 1307. október 13-án, pénteken IV. „Szép” Fülöp francia uralkodó egy jól megszervezett akcióval, saját királyságában egyetlen éjszaka leforgása alatt lefoglalta a rend vagyonát, bezáratta a tagjait, majd eljárást indított ellenük a keresztény vallás meggyalázása, szimónia és hasonlók miatt. Portugáliában új név alatt újra-szerveződtek: ők lettek a Krisztus Lovagrendje.” Skóciában is befogadták a menekülteket, és majd, mint látni fogjuk, Magyarországon is el tudtak gyűlni más szerzetekben, így az ősi magyar Pálosrendbe is tömegesen léptek be. Magyarországon nem üldözték őket. Véglegesen V. Kelemen pápa a Vienne-i zsinaton (1312. március 22.) feloszlatta a templomosok rendjét.

A rend utolsó nagymesterét, Jacques de Molay-t Párizsba csalta, börtönbe záratta, majd 1314-ben elevenen elégettette. A templomosokat megkínózták, majd hamis tanúvallomások kicsikarásával egymás ellen is vallatták őket. Aki nem írta alá a vallomásokot (és legtöbbször így tett), azt máglyára küldték. A templomos birtokok java része a francia király (illetve az adott terület uralkodója) és a többi lovagrend, főként a Johanniták kezébe került, párizsi központjukat lerombolták. Rudolf Steiner szerint a templomosok fő feladata – a Szent Grál őrzésén kívül – „Európa gazdasági és társadalmi felemelése” lett volna. „Béla midőn a tatárok s más ellenség betöréseiket újra tarva, az ujpesti, most budai várat, minden telhető módon erősíteni törekedett, valószínűleg ekkor emelt volna házat az igen erős templárius rend harcias lovagjai számára Ó-Budán 1247-ben.”³⁶ Budán két házuk és külön gyógyházuk is volt.

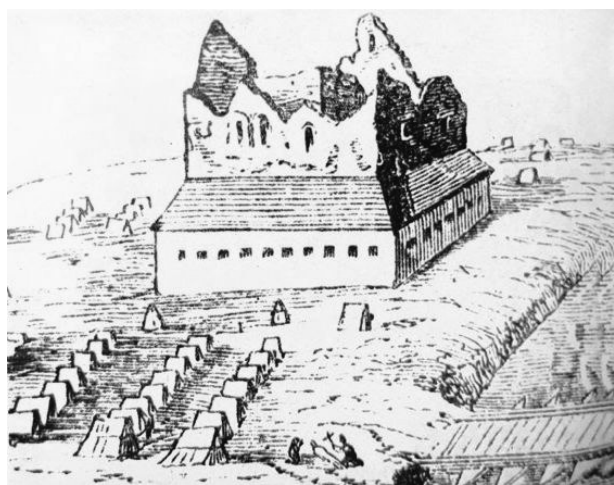

5. kép. A Templomos Rend pecsétje.
(Forrás: A magyarországi templáriusok.)

Vince atyáról bővebben: Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes – Juhász Miklós – Kovács Bea – Kovács Balázs: Pálos Rend a történelemben, Budaörs: Bakk Endre Kanonok Alapítvány, 2012. 13-21. p.

³⁶ Őri G. György (1875) 65-71. p.

1925-ben a Margit-szigeten folytatott ásátások közben templomos kolostor-templom maradványait fedezték fel, köztük egy sírkövet, melyen az alábbi felirat volt olvasható: HIA CETVA DEVITON'S. A kutatásoknak Krúdy Gyula is lelkes híve volt, tárcát is írt az ásátásokról, és egy ma már kevésbé ismert elbeszélést. A török megszállás alól megszabadító hadsereg tábornoki irodájának tagja, az olasz *G. Domeniko Fontana* hadmérnök rajza alapján tudunk képet alkotni arról, hogy milyen lehetett ez a vár. Később József nádor által kezdeményezett fejlesztés során majorság, majd Ybl Miklós által tervezett reprezentatív nagyvendéglő, évtizedek múltán pedig a ma is létező Casino épült ezen a helyen.

6. kép. A vár a Boldogasszony szigetén. Fontana rajza alapján. (Forrás: Bercsek Péter, 2013.)

Tisztes régészeti feltárások eldönthetnék, hogy a vár a **Boldogasszony szigetén** a Templomosok megszüntetése (1308/1309) után Johanna és/vagy az ősi magyar Pálos Renddé lett. Érdeemes elolvasni a két török megszállás között – előbb 1526 majd 1541-ben – több mint 14 év telt el, erről hogyan vélekedik a Margit-sziget egyik történet írója Törs Kálmán.

A Margitsziget nevei a különböző korokban: Nádor-szigete vagy Urak-szigete, Nyulak szigete (latinul: *Insula Leporum*), Szent Margit-szigete, Boldogasszony szigete, Lányok szigete,³⁷ Budai sziget, később Palatinus-sziget (Nádor-sziget másodszer), Margit-sziget.

³⁷ „Az elnéptelenedett szigetet a törökök az apácákra emlékezve Kizlar adaszinak (Lányok szigetének) nevezték és béke idején kaszálóként hasznosították. A Margit-sziget templomait nem alakították dzsámiává, mert legföljebb csak kaszáltak és lovakat tartottak itt.” Irásné Melis Katalin.

Ma még a történeti adataink szinte csak a római korig nyúlnak vissza. Az itteni ásátások feliratos köveket, pénzeket hoztak a felszínre a II-IV. századból. 1012-ben és 1267-ben nagy árvizeket jegyeztek fel. A szigetet már 1225-ből fennmaradt oklevél említi. Az ismeretünk szerint Imre király (1196-1204) itt tartotta udvarát. A kolostorhoz kapcsolt Szent Mihály prépostságot 1528-ig említik. A kolostorhoz szigeti falu a pálosoknak állítatott, a XIV. században már Szent Pál³⁸ falva néven említik.³⁹

A Margitsziget északi csúcsán állott vár romjai előtt végződött (*juxta superiorem partem castris diruti termini - natur*).⁴⁰ „Az egykori harcias keresztések s a későbbi apátok után a szentjánosi monostorban apácákat találunk, az ugynevezett Dominikánákat,⁴¹ Szent-Margit királyleányunk rendtársait a Nyulak- (most Margit-) szigetéről. Itt létöknek első nyoma 1549-ben tűnik fel, de kétségtelen, hogy azelőtt már jóval származhattak ide s valószínűleg még 1516-ban, a mohácsi vészre következett általános menekülés napjaiban, egyszerre azon budai és pesti polgárokkal, kik Várad falai közt kerestek menedéket. És az apácák nemcsak a monostori épületnek, hanem magának Szent-János községének birtokában is utódjai lő-

³⁸ Táblázat a főbb ősi magyar Pálos-rendi ünnepekről:

Remete Szent Pál	január 15. - Érdy-kódex szerint január 10.
Boldog Özséb	január 20.
Pálos Mindenszentek	november 8.
Transzláció (RSZP)	november 14.

A táblázat folytatása a főbb ősi magyar Pálos-rendi ünnepekről.

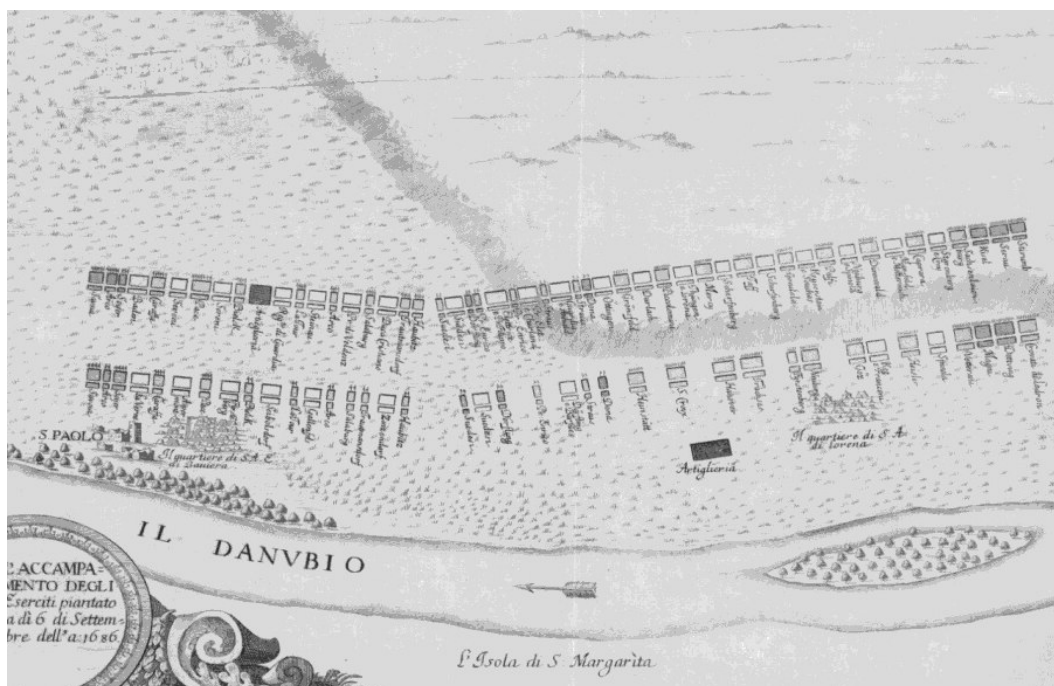
³⁹ „Szent Pál helysége Margit szigetén Kitzött rendszerünk sorozata Szt. Pál falut illeti, miután ennek fölemlítése az apácák emlékével hoz még érintkezésbe bennünket. Nagysága, vagy népességéről szűken emlékeznek meg a krónikák, Beél Mátyást kivéve, kinek történelme 3-ik részében (*Com. Pest, Pilis et Solt*) a 13. lapon ezeket olvassuk: „a sziget népességéhez járult az elég népes (*sic sat copiosus*) Szt. Pál faluja”, a „*vicus*” kis helységet jelentvén, képzeljük, hogy a sziget határain belül Sz. Pál igen kis falucska alakjában létezett, miután ama szavak is világosabb értelemben csak azt igazolják, hogy a sziget terjedelméhez képest csak elég népes lehetett.” In: Radványi Imre: *Margit-sziget története*. Pest: Szent-István-Társ., 1858. p. 125.

⁴⁰ *Budapest Régiségei* 14. (1945.) 573-589. p.

⁴¹ Megjegyzés: A keletezés idejét tekintve negyedik helyen a Szt. János vitézeinek várát lehet sorolni. Őri G. György (1875) p. 61. Itt egymás mellett élésről van szó és nem a dominikák vannak a várban. Önálló monostorok.

nek az apátoknak;⁴² de Szent-Jánoson kívül legalább Biharmegyében nem is vala több birtokuk, amiből ismét következik, hogy a régi apátsági ja-

vak ekkor már ez egy községre olvadtak le.”⁴³ A régi okiratokban is említett Szent Pál nevű szigetbeli falu a Margit-szigeten volt.⁴⁴

7. kép. Hallart, L. N: L' Accampamento degli Eserciti piantato a di 6 di Settembre dell'a: 1686. p. 14. Az óbudai katonai tábor helyszínrajza, a budai és óbudai Duna-part katonai térképe Miksa Emanuel és Lotharingiai Károly) hadainak táborával. [...] pálos kolostor romjai Margit sziget a parton és [...].

(Forrás: Hadtört. TkTár H III c 182/13)⁴⁵

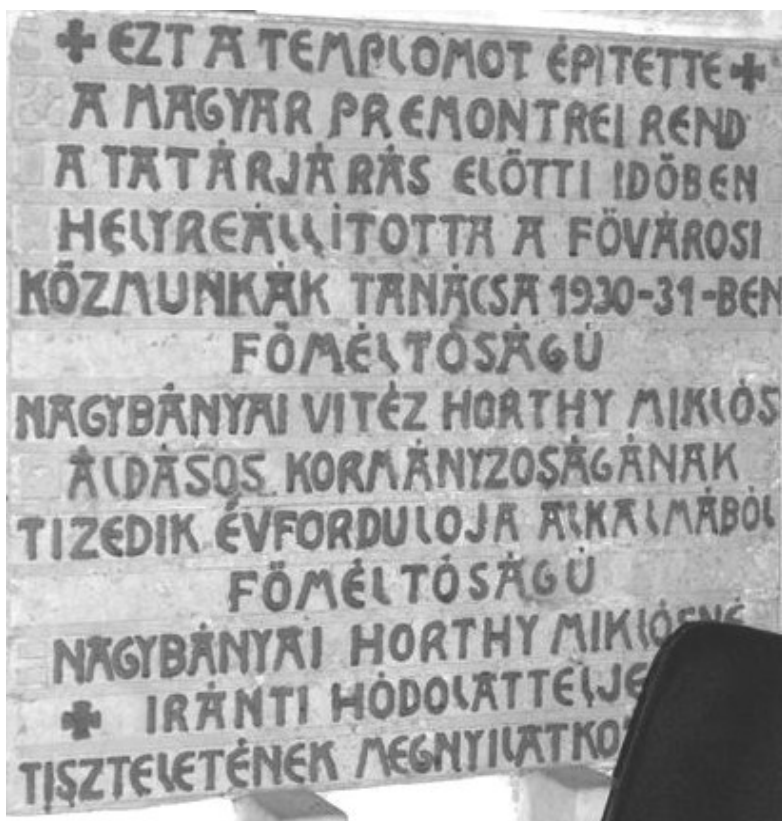
8. kép. S. Paulo. Szent Pál monostor. A csapatállások névvel, táborhely. A pálos kolostor romjai, Margit-sziget; a parton és a szigeten fák rajzaival. (Forrás: Hadtörténeti Levéltár. Hallart, L. N: L' Accampamento degli Eserciti piantato a di 6 di Settembre dell'a: 1686. p.14. Térkép részlet)

⁴² Sz. János (possessio) S. Monialium de eadem, 28 porte. – Várad székesskáptalani levéltár. In sacristia. 3. 16.

⁴³ Bunyitay Vincze: A várad püspökség története alapításától a jelenkorig, I. Nagyvárad, 1883.

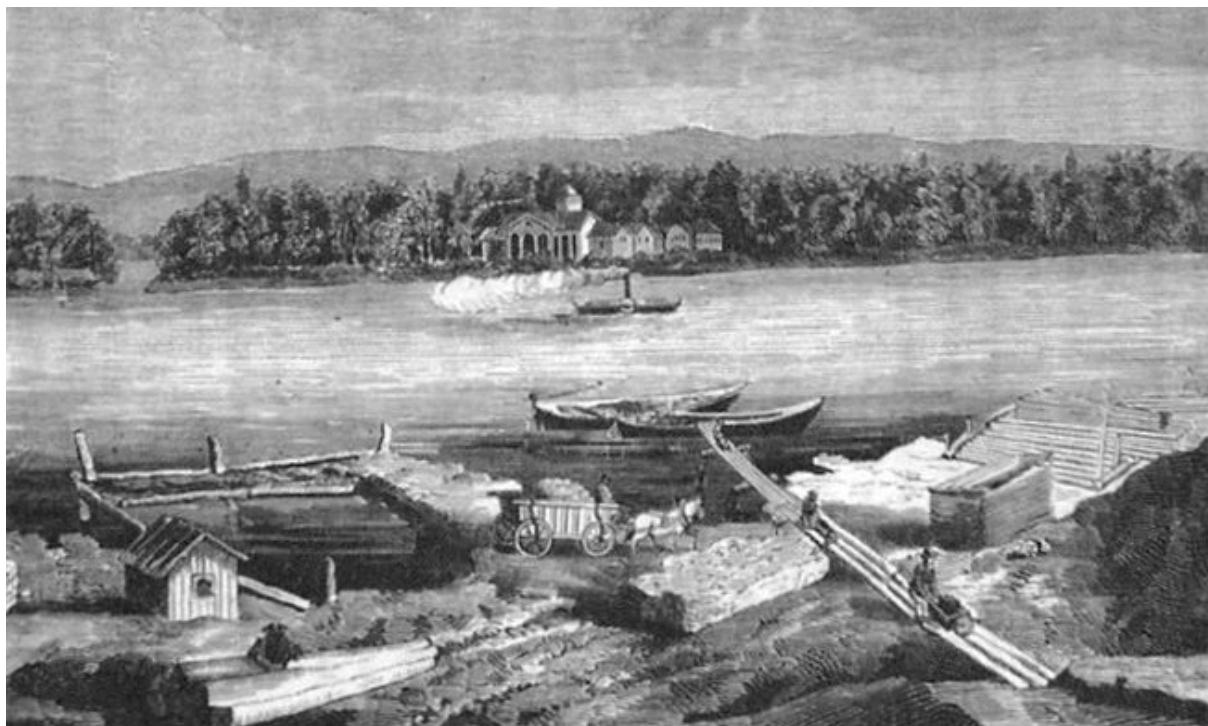
⁴⁴ Törs Kálmán helyes véleménye szerint, hogy az említett Szent-Pál nevű szigetbeli falu a Margitszigeten volt. ... (Budapest sz. kir. város leírása, 68. oldal.)

⁴⁵ Csapatállások névvel, táborhely. A pálos kolostor romjai, Margit-sziget; a parton és a szigeten fák rajza.

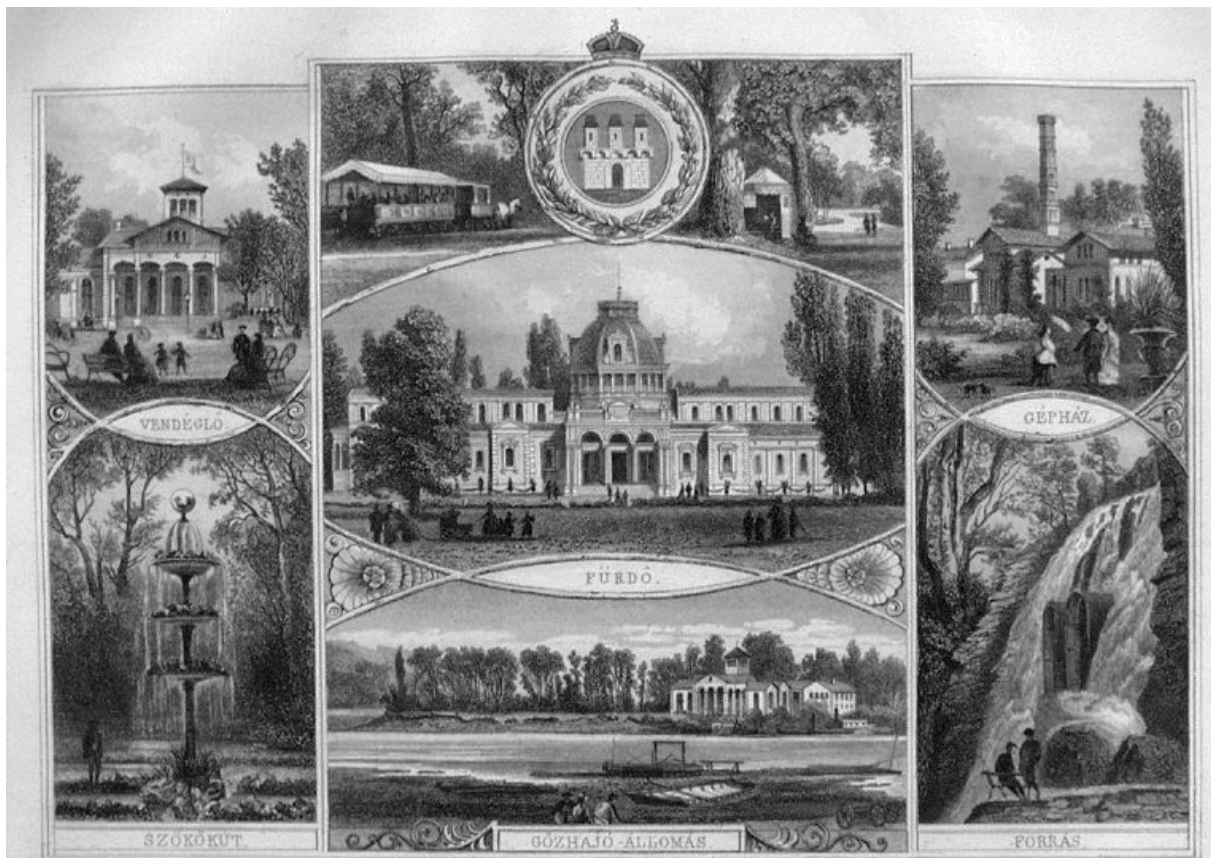

9. kép. Emléktábla a volt pálos kápolnában. (Internet)

Köztudott-e az a kérdés, hogy a magyar Pálos-rendé lett 1493-tól a Szent Mihály Arkangyal monostor a Margitszigeten? Vajon a tatárjárás 1241/42 évek és az 1930-31 évek között nem történt semmi?

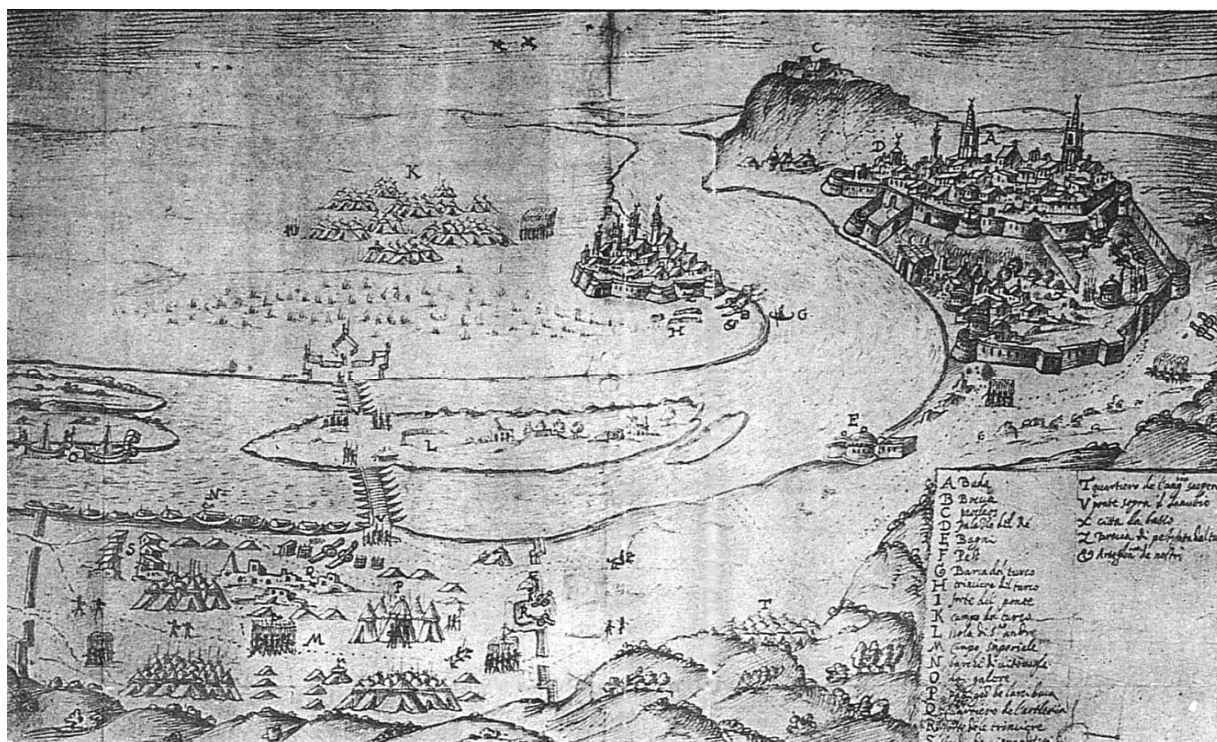

10. kép. A Margit-sziget déli csúcsa.
(Forrás: Radványi Imre: Margit-sziget története, Szent-István-Társulat, Pest, 1858.)

11. kép. Metszet az 1875-ben megjelent „Magyarország és Erdély”, Hunfalvy János által írt kiadvány első füzetéből.

(Forrás: Hunfalvy János: Magyarország és Erdély jeles művészek által készített számos arcmetszettel, I. füzet, Budapest, kiad. Kókai Lajos, 1875.)

12. a. kép. Boldogasszony szigete - Margit sziget déli fele. Láthatjuk a kolostorok elhelyezkedését a szigeten.
(Forrás: Bibliotheque nationale de France.)

12. b. kép. A Margit-sziget a Lipótváros melletti részénél. (Forrás: MOL)

Az esztergomi érseknek is volt vára a szigeten. Az épület az Óbuda felé eső északi parton állt. A „városfejlesztő alkotórészek” közt fontos helyet foglalt el az uralkodói központ, amely a honfoglalástól kezdve a mohácsi vészig folyamatosan kimutatható Óbudán. A pesti partszakaszhoz közel épült a IV. Béla által ide telepített templomosok nagy kiterjedésű vára, a mai *Casino* helyén. A ferencesekről is tudjuk, hogy már 1270-ben megjelentek a szigeten.

A Nyulak-szigeti domonkos apácák rövidesen perben álltak a Nyulak-szigeti domonkosok férfi rendjével. A szigeti apácák a pálosokat kérték, hogy segítsenek a peres ügyekben, ezért is Váci Pálhoz a pálos szerzeteshez fordultak és kérték felőt a regula fordítására.⁴⁶ Nézzük ezt a területet,

⁴⁶ Ferrarius így szól: *Transtulit in Conventu Siget'y, pro Insula leporum*. Lásd: Ferrariusnál: Pars 2. Libr. 2. p. Lásd még: II. Pius pápa 1458. március 18-án kelt levelének átírását (1465) DL 15308 és az eredeti oklevelet pedig a DL 15225 számon. „II. Pius pápa bizonyítja, hogy a minap hozzáérkezett Mátyás királynak és anyjának: Erzsébetnek a kérvénye, amely szerint, jóllehet Magyarország királyai megalapították és javakkal látták el a Duna-, másképp Nyulaksziget-i apácakolostort az egyházmegyében, ahol Szent Ágoston szabályai szerint, örök clauzura alatt a perjelnő és a szerzetesnők általában elég nyugodt életet éltek, azonban újabb időben a domonkosrendi atyák, akiknek a felügyelete alatt élnek, sűrű váltakozása és a gyakori, sokszor szükség nélküli visitatioja révén a mostani főnöknő: Anna és a nővérek sok zavarnak kitéve, úgy, hogy a

amikor Anonymus megemlíti, hogy az ő korában az Ó-Budától Százhalomig és Diódig terjedő vonalon Korczánvára (Curzan) nevű hely élénk emlékezetben élt. E helynév szerinte e hétvezérek egyikének, Kundunak fiától, Korczántól (Curzan) származik. XIV. századbeli adatokból biztosan megállapítható, hogy Korczán (Curzan) vára a mai Ó-Buda területén, a Margit-sziget⁴⁷ északi csúcsával szemben feküdt. Az Ó-Buda és Fel-Hévíz közt eső Szentjakabon Korczán (Curzan) ivadékanak még a XIII. század végén is volt némi birtoka. Vajon e Korczán (Curzan) egy személy-e Árpád 904-iki (Koursanh) fegyveres társával? Az azonban bizonyos, hogy már a XIII. században felmerül a Kartal név, az 1263-ban Korczán (Curzan) nembelinek írt Uzafia Pétert 1247-ben és 1276-ban a Kartal nem tagjának írnak. Kartal nevezetét a pestmegyei Aszódtól észak-keletre eső kis Kartal falu őrzi. Fülöp Zoltán (1971) szellemesen mutatja ki: az 1260-as évek küzdelmeit, amelyek az apa és a fia, IV. Béla és István ifjabb közt dúltak, mert a Kartal nemzetség egyes tagjai IV. Béla, más tagok pedig fia István oldalán vet-

kolostor nem tudja régi feladatát hűen teljesíteni...” II. Pius pápának a Nyulak-szigeti apácák érdekében kiadott *In eminenti* bulláját.

⁴⁷ Istvánffy Miklós szerint: e sziget Margit szigetének szokott nevezetűni Béla király leányáról, Margitról. Megjegyzés: Istvánffy Miklós (1538-1615).

tek részt a küzdelemben. A szigeti Dominikák ezt kihasználták és a jenei révét megszerezték.⁴⁸

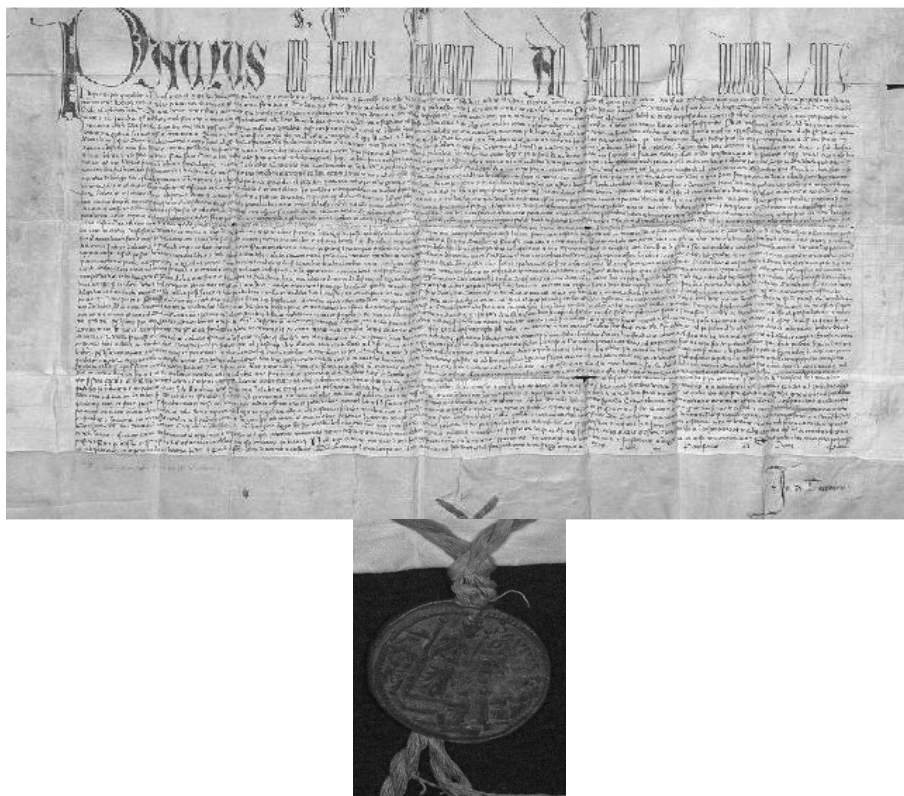

13. kép. Hell Miksa: Magyarország Anno 896 – 1802 Anonymus krónikája alapján. *Portus Moger*. (Forrás: Térkép részlet. OSZK.)⁴⁸

14. kép. Sicambriai város falai. Jenő helység. (Forrás: OSZK)

⁴⁸ A Margitsziget déli részén, a mai Császárfürdő helyén fekvő Felhévíz átkelőhelye, a jenei rév, vagy a gyorsabb sodrú, de jóval rövidebb (a mai Tabán helyén levő) pesti rév. Lényegében mindegyikük a felsorolt természetes útvonalakat kapcsolta, össze egymással. Ezek az átkelőhelyek, az átkelőhelyeken összekapcsolódó természetes utak rendszere jelentette a legfontosabb városalakító földrajzi tényezőt mind Óbuda, mind Pest és Buda szempontjából. Más-más korszakban más és más átkelőhely került előtérbe. A fejlődés hullámváltozása a XIV. sz.-ban végérvényesen a Budai várat és Pestet helyezte előtérbe, ezen a ponton alakult ki a legforgalmasabb dunai átkelőhely, amelyhez hasonló jelentőségű csak Belgrádnál és Bécsnél jött létre. In: Fügedi Erik: Topográfia és városi fejlődés a középkori Óbudán. <http://epa.oszk.hu/02100/02120/00013/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_13_007.pdf> 2016. január 11. Ennek ellentmond a 14. kép. Sicambriai városfalai. Jenő helység térképe.

15. kép. II. Pál kiváltságlevelé és a pápai ólobbulla⁴⁹ képe. (Forrás: DL I5308)

Fővárosunk 1301-ig terjedő diplomatáriuma nagyban a Dominikák birtokjogaira vonatkozó adatokat tartalmaz. Érdeemes lenne kutatásokat végezni, hogy a főváros többi egyházi intézményeire vonatkozó archívum jó része hova tűnt?

II. András halálával (†1235) a trónt IV. Béla foglalta el, az eladományozott királyi vár javak visszakövetelése az egész országban teljes erővel kezdetét vette. (pl. Így került sor a Szigligeti vár eladományozására is. Bejárták Béla emberei az országot, és aki nem tudta az ősi birtokára az eredeti igazolást bemutatni attól elevezték.) Ez az eljárás azonban sok érdeket sértett, úgy hogy rövid idő alatt a pápai udvar tele volt a püspöki kar, a szerzetes-rendek és a János-lovagok (Johanniták) panaszaiival.

Még Béla király Esztergomban⁵⁰ tartotta

székhelyét, itt született 1239. október 16-án a trónörökös, akit Róbert érsek Szent István emlékére Istvánnak keresztelt.⁵¹ Már van adatunk a XIV. századból is, mert találunk pálosokat a Szigeten: 1363. március 22-én kelt oklevél alapján: „A pécsi káptalan jelenti I. Lajos királynak, hogy Bebek István országbíró parancsára kiküldte hiteles emberét, Demeter Werusmorth-i papot, akinek jelenlétében Orew-i Hipolit fia László királyi ember 24 márka bírság terhel mellett Monustur birtok területén megidézte a királyi jelenlét ítélszé-

nek, aula-nak, sőt egy alkalommal castrum-nak nevezik. Lásd erről: Mog nádor és Imre király viszonyának megromlását. Az esztergomi érseknek adja a nádori várat. In: Bakk István – Bakk Erzsébet: A székely vezetőréteg az Árpád-korban

1. http://www.dobogommt.hu/_upload/newspapers/pdf/.../2009_04.pdf. Bakk István – Bakk Erzsébet: A székely vezetőréteg az Árpád-korban 2.

http://www.dobogommt.hu/_upload/newspapers/pdf/.../2009_05.pdf

⁵¹ Lásd még: A Szent-Margit- féle 1276. évi vonatkozásokat In: Horváth Cyril: A Margit-legenda forrásai, Székesfőváros Házinyomdája,

1908. 85. p.; Pethő Gergely: Rövid magyar Kronika sok rendbéli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedettett... Kassa, 1729. 45. p.

⁴⁹ A bulla függőpecsétet jelent.

⁵⁰ A XIII. sz. elején, a század első harmadában új királyi székhely felépítésére került sor. Építésének terminus post quem-jét a város területének újra 1212-i eladományozása jelzi, terminus ante quem-je pedig a század dereka. Az új szálláshely építésének oka - amint arra már Csemegi József: Hol állott egykor az óbudai királyi vár? p. 10.) is helyesen rámutatott. - Esztergom és az esztergomi királyi palota eladományozása volt. Ezt az épületet domus-nak, palatium-

ke elé László fia Jánost, János fia Pétert, Bay-i Péter fiait, Domonkost és Tamást, Zaka-i Bertalant, annak fiát, Miklóst, valamint egy másik Zaka-i Bertalan fiait: Miklóst és Sebeuk-öt a *Nyulak szigeti pálosok* ellenében, bizonyos halálszó hely jogtalan elfoglalása miatt.⁵²

1465. július 2-án átírja és megerősíti II. Piusnak a Nyulak szigeti apácák javára a korábbi 1458-ban és az 1454-ben kiadott kiváltságaikat.⁵³

1465. július 2. (Róma) Apud Sanctum Petrum sexto Nonas Julii: „II. Pál pápa bizonyítja, szí-

vesen adja hozzájárulását mindahhoz, amit elődei a szerzetesek vagy szerzetesnők békés életének a biztosítására kaptak, mint kiváltságot. Így amikor bemutatták előtte II. Pius pápának a Nyulak szigeti apácák érdekében kiadott *In eminenti* bulláját és annak végrehajtását és annak a végrehajtásáról intézkedő oklevelét, azokat Mátyás király anyja: Erzsébet, továbbá a perjelnö és a konvent kérésére szóról-szóra átírja, az azokban foglaltakat apostoli tekintélyénél fogva megerősíti és örökérvényűnek jelenti ki. Nulli ergo...”

16. a. kép. Adrianus Poessenier: Magyarország 1683. Felirata: Strigonium. Vulgo gran. (Forrás: OSZK)

Ennek még természetesen az előzménye a következő pápai oklevél is: II. Pius pápa az *esztergomi érsek*hez, a *veszprémi* és a *váci püspök*khöz: „A minap kiadtam az *In eminenti* című bullát, amelyben a margitszigeti apácakolostort kiviszem bárkinek a joghatósága alól és azt közvetlenül a szentszék joghatósága alá helyeztem és egyúttal elrendelem, hogy a predicatorok generálisa nevezzen ki egy vicariust⁵⁴ a kolostor lelki ügyeinek az irányítására. Minthogy azonban a predicatorok a kolostor exemptiojára hivatkozva nem akarnak a pápai rendelkezésnek megfelelően vicariust adni, és mivel egyesek a predicatorok⁵⁵ rendjéből a kolostor vagyonát eltékoztolták, mások pedig, főleg világiak elfoglalták falvaikat, birtokaikat, ingó és ingatlan vagyonaikat és a szerzetesnőknek állandóan kellemetlenséget okoznak, azért a pápától kértek oltalmat.”

A pápa úgy rendelkezik tehát, hogy az apácák személyének és javainak a védelmét a címzettekre bízza, úgyszintén a már elfoglalt javak visszavételét is, ha szükséges, még világi karhatalmat is igénybe véve. A veszprémi püspököt pedig külön is megbízza, hogy a szigorú kiközösítés terhe mellett hagyja meg a predicatorok (férfi szerzetesei) magyarországi provinciálisának, nevezzen ki életfogytiglanra a kolostor fölé egy vicariatust oly meghatalmazással, amint azt az előbbi oklevele tartalmazza. A veszprémi egyházközség az időben hat főesperesi kerületre volt felosztva. Az esztergomi érseknek a nyitrai püspökség volt az egyházi kerülete. A veszprémi hat főesperesi kerület: a budai, fejevári (azaz Szűz Mária (Nagyboldogasszony) prépostsága, vagyis nem püspökség még ebben az időben, hanem a XVIII. században lesz püspökségé ez a terület), veszprémi, zalai, somogyi, segösi kerületekre van felosztva.⁵⁶ Ezekről a pápai tizedlajstromokban olvashatunk.

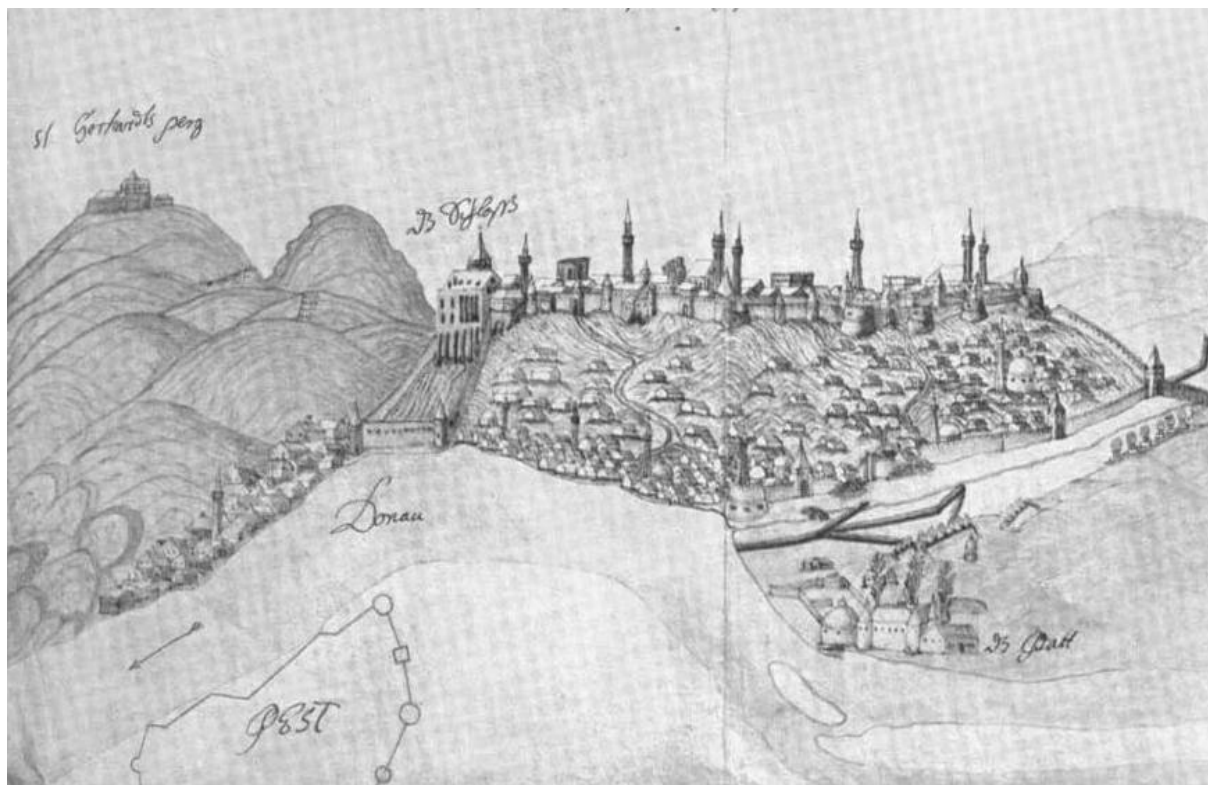
⁵² DL 5202. 1363. március 22. Eredeti, papír, 2 db záró pecsét töredéke. - Hegedüs László: A régi Margit-sziget, egy pápai levél ihletése nyomán, Katolikus szó, 1987.

⁵³ Lásd még: DL 15225 és a DL 19226

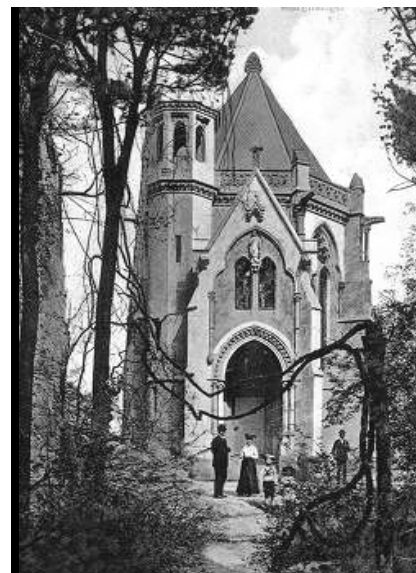
⁵⁴ helyettes

⁵⁵ Ebben az esetben a domonkosok férfi rendjéről van szó.

⁵⁶ Ortvy Tivadar (1875-1916) szerk. Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején: a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve. I. köt. Budapest: [s. n.], 1891.VIII, 494 p.

16. b. kép. Buda látképe 1684-ben. (Forrás: Tanulmányok Budapest múltjából V., szerk. Némethy Károly - Budó Jusztin, Budapest Székesfőváros Kiadása, 1936. In: A képek magyarázó jegyzéke. Külön melléklet a kötet elején: Buda látképe 1684-ben, Brabant hadimérnöktől. (Bécs, Albertina metszetgyűjtemény, Vues 83., 42. sz. alatt.) Borbély Andor Kézíratos ábrázolások Buda visszafoglalásáról c. tanulmányához.)

17. kép. A margitszigeti Szt. Mihály kápolna timpanonján Szent Mihály domborműve látható. Jobb kezében kard, baljában mérleg. A Szent Mihály arkangyalról elnevezett volt pálos kolostornak a bejárata. Ma: Budapest, Kápolna, Margitsziget. Szent Mihály (volt premontrei) a pálos kápolna.)

Az 1458. március 18-án⁵⁷ kelt pápai oklevél szerint: „II. Pius pápa bizonyítja, hogy a minap hozzáérkezett Mátyás királynak és anyjának: Er-

zsébetnek a kérvénye, amely szerint, jóllehet Magyarország királyai megalapították és javakkal látták el a Duna-, másképp Nyulaksziget-i apácakolostort a veszprémi egyházmegyében, ahol Szent Ágoston szabályai szerint, örök klauzúra alatt a

⁵⁷ Megjegyzés: az eredetije a DL 15225 sz. alatt.

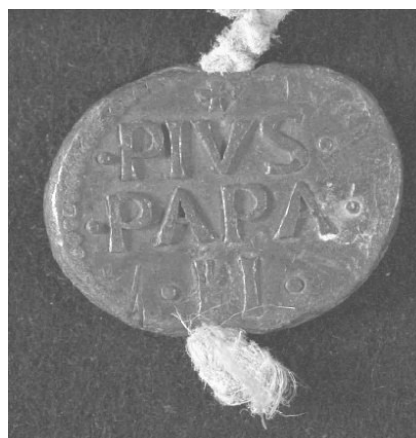
perjelnő és a szerzetesnők általában elég nyugodt életet éltek, azonban újabb időben a domonkos-rendi atyák, akik felügyelete alatt élnek, sűrű váltakozása és a gyakori, sokszor szükség nélküli vizitációja révén a mostani főnöknő: Anna és a nővérek sok zavarnak vannak kitéve, úgy hogy a kolostor nem tudja régi faladatait hűen teljesíteni.”⁵⁸

A király és az anyja kérésére János, a Szent Angyalról nevezett diaconus-bibornok, legatus⁵⁹ előtt, továbbá Dénes esztergomi bíbornok-érsek, a pápai legatus Annát tették meg a kolostor perjelnőjévé; kérték tehát a pápát, hogy ezt a kinevezést erősítse meg és a kolostort helyezze közvetlenül a Szentszék joghatósága alá. A pápa a kérést jóindulatilag meghallgatta, a kolostort annak szerzetesnőivel, embereivel, ingó és ingatlan javaival kiviszi ab amni iurisdictione,⁶⁰ domini⁶¹, potestate⁶², visitatione et correctione generalis et provincialium ac priorum fratrum predicatoru⁶³, de mindent az ordinarius joghatósága alól is, **egyedül a királyi felügyeleti jogát hagyva meg és a kolostort mindenestül a Szentszék joghatósága alá helyezi.** Annát, pedig egész életére kinevezi a kolostor főnöknőjévé, teljes hatalmat adva neki a kolostor ügyeinek az irányítására. Ugyanakkor elrendeli, hogy a kolostor lelki ügyeinek az irányítására a predicatorok⁶⁴ magyarországi generálisa nevezzen ki egy az Erzsébet, később pedig a magyar királynék által szívesen fogadott vicariust⁶⁵ és egyúttal gyóntatót, aki azonban az anyagiakban semmiképp sem avatkozhat bele, de a lelkiekben a pápától teljhatalmat kap, kivéve az egyházi cenzúra alkalmazását.

A kinevezés két vagy három évre szól és az illető egy-két rendtársat is maga mellé vehet segítőül; szükség esetén ő képviseli az apácákat, aki pert is folytathat a kolostor vagyonának az elpredálóival szemben is, ő ad engedélyt – szükséghez képest – a kolostorba való belépéshez a procuratoroknak, tisztviselőknek, írnokoknak,

kárpitosoknak és a kolostor házbelieknek. Ő is az exemptio⁶⁶ alá tartozik. Nulli ergo...” (1459. február 21., II. Pius pápa. 1465. július 2. II. Pál pápa)⁶⁷

Továbbá az 1469. február 12-én kelt levél: „Mátyás király, minthogy az apácák kolostorukat nem hagyhatják el, megengedi, hogy a nyulak-szigeti apácák vagy perjelnőjük bármely bíró által megítélt esküt officialisaik⁶⁸ és ügyvédjeik révén is letehessék. Elrendeli, hogy fő- és titkos kancellárjai: István kalocsai és bácsi és János esztergomi érsek, a nádor, országbíró és az egyházi és világi bíróságok ne kényszerítsék az apácákat és a perjelnőjüket eskütételre, hanem azt officialisaik és ügyvédjeik is letehetik helyettük.”⁶⁹

18. kép. II. Pius pápa ólom pecsétje.
(Forrás: DL 15226)

⁵⁸ Megjegyzés: Eltékozolták a domonkos atyák a domonkos apácák vagyonának nagy részét. Zolnay (1982) p. 222.

⁵⁹ küldött

⁶⁰ törvényes (védelem)

⁶¹ birtok

⁶² hivatal

⁶³ Az első prior, azaz a generális fennhatósága alól kikerül az ellenőrzés és a korrekció (javítás v. rendreutasítás)

⁶⁴ A magyar Pálos-rendet is ide is sorolták.

⁶⁵ helyettes

⁶⁶ A szöveg intése, példája az értelménye alá tartoznak.

⁶⁷ DL 15308 1459. február 21. Senis nono Kalendas Martii.

⁶⁸ hivatalnok(ok) v. kötelesség, szolgálat.

⁶⁹ Az oklevélben szereplő egyének voltak: Anna nyulak-szigeti perjelnő, Mátyás király, Erzsébet király anyja, János bíboros, János pápai legátus, Dénes esztergomi érsek, Dénes pápai legátus.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Acta Hungarica, 2014. 1. szám, 24-34. p.
- Acta Paulinorum (AP) MOL, E osztály (Kamarai Levéltár) 153. jelzet.
- Acta Sanctorum Ungariae ex Joannis Bollandi Societatis Jesu Theologi ... Tyrnaviae [Nagyszombat], Typis Academicis Societatis Jesu, [1747]. [4], 383, [1], 90 p.
- Acta sanctorum Ungariae, ex Joannis Bollandi S. J. theologi, ejusque continuatorum operibus excerpta, & prolegomenis, ac notis illustrata : honoribus ... comitis Caroli Eszterhazy ... dum ... promotore R. P. Joanne Bapt. Prileszky ... philosophiae laurea ornaretur a neo-baccalaureis condiscipulis dicata. Tyrnaviae, Typis Academicis Soc. Jesu., MDCCXLIII-MDCCXLIV [1743-1744].
- Adatok a Margit-sziget művészettörténetéhez, 1971. ld. Kassai Walter Anna
- Ady Endre: Összes versei, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1961. 89-90. p.
- Ajánló Imádság a' Boldogágos Szűzhöz. In: Jordánszky Elek: Magyar országban, 's az ahoz tartozó Részekben lévő bódogságos szűz Mária kegyelem' Képeinek rövid leírása, Poson 1836. p. 133.
- Archeológiai Értesítő 76. évfolyam (1949) 14. 1949 / 1-2. füzet ld. Nemeskéri János
- Csallány Dezső: "A magyar és az avar rovásírás" In: Nyíregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve, 1968, 280-304. p.
- Bakk István: A pálos regula. 700 éves a magyar Pálos rend ld. Magyar Pálosok II.
- Bakk István – Bakk Erzsébet. A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, szerk. Gyárfás Ágnes, Miskolc: Miskolci Bölcsész Egyesület, 2014. 78-79, 110, 115-116 p.
- Bakk István – Bakk Erzsébet – Gyárfás Ágnes – Juhász Miklós – Kovács Bea – Kovács Balázs: Pálos Rend a történelemben, Budaörs: Bakk Endre Kanonok Alapítvány, 2012. 13-21. p.
- Bartal Béla: A Margit-legenda genealógiai és földrajzi adataihoz. Turul, XXI. évfolyam, 1903. II. szám, 90-91. p.
- Bártfai Szabó László: Óbuda egyházi intézményei a középkorban, Bp., [s.n.] 1935. 128. p.
- Bártfai Szabó László: Pest megye okleveles emlékei, 1002-1599. Budapest, 1938. 51, 70, 112-113, 135. 151, 175-176, 267, 347-348, 509-510. p.
- Bél Mátyás: Buda város leírása I. A kezdetektől Mohácsig, szerk. Faragó Tamás - Csomor Tibor, ford. Déri Balázs, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest), 1987. 177 p. (Fejezetek Budapest múltjából). Megjegyz.: Az első, Dunán inneni rész 3. kötete.
- Bél Mátyás Pest megyéről, szerk. Ikvay Nándor, Szentendre. Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, (Pest Megyei Levéltári Füzetek 26.) 1977.
- Bercsek Péter: Műalkotások a Margitszigeten, [Budapest] 2013.
- Bertalan Vilmosné: A középkori ásatások – kutatások története Óbudán (1850-1975) Budapest Régiségei 24. (1976.) 1. sz.. 31-42. p.
- Birk-kódex, 1474. október 1. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (Magyarország), MNy 71, Váczi Pál kurzív írása). f. Iv.
- Birk kódex 1474. Hasonmás, betűhű átirat és latin megfelelő. kiad.: Pusztai István, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960. (Codices Hungarici 5.)
- Brethren trilógia (1-3.) ld. Young, Robyn
- Buda város leírása a kezdetektől Mohácsig. Fejezetek Budapest múltjából, I. 1987. ld. Bél Mátyás
- A budai szandzsák 1559. évi összeírása. Budapest, 1977. 196. p.

Budapest régi látképei (1493-1800) (Monumenta Historica Budapestinensia), 2. kötet Budapest, 1963.

CD – ld. Fejér György szerk.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.

Carbo, Ludovico: A Mátyás király dicső tetteiről írott Corvina. (MTA. Könyvtár. Kézirat.)

Charpentier, Louis: A templomos lovagok titkai, Budapest, Holnap, 1992.

Csemegi József: Hol állott egykor az óbudai királyi vár? KLny. A Magyar Mérnök és Építész-Egylet Közlönye. 77. évf., 16. sz. 1943. 1-11. p.

Döbrentei Gábor (szerk.): Magyar nyelvemlékek, Foglalat. II. Buda, 1840. 10-12. p.

Edelényi Adél: Templomos lovagok az európai néphagyományban, Bp., Gondolat, 2004.

Az első magyarországi népszámlálás (1784–1787). Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya. 1960.

Eschenbach, Wolfram, von: Parsifal, Arkánium Szellemi Iskola, 2003.

Fehérmé, Walter Anna: Az ékírástól a rovásírásig, 2. kötet, 1975. ld. Kassai Walter Anna

Fejér György szerk.: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, I-XI. Buda, 1829-1844.

Fejér György: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, Index ..., 11-12. kötet, 38, 88, 91, 111, 138, 206-207, 211, 249, 252, 297-298, 307, 338, 346, 389, 412-413, 429, 431, 437, 442, 448, 456, 464-465, 502.

Ferrarius, Sigismundus: De rebus Hungariae ordinis praedicatorum, Viennae. 1637. 449, 529. p.

Feuerné Tóth Rózsa: Középkori hypokaustum a Margitszigeten, In: Budapest régiségei 20. (1962.) 427-448. p.

Feuerné Tóth Rózsa: A margitszigeti domonkos kolostor, In: Budapesti régiségei 1971. 22. sz. 245-269. p.

Feuerné Tóth Rózsa: V. István király sírja a margitszigeti domonkos apácakolostor templomában, In: Budapest régiségei 21. (1964.) 115-131. p.

Fuxhoffer, Damiani: Monasteriologia regni Hungariae in qva Libris V Synoptice, orginario-diplomatice... et Monasteria Ordinis Sancti Benedicti E probatis Patriae, et... Liber I. 1804. 16-17, 43-44, 242. p.

Fuxhoffer, Damiani: Monasteriologia regni Hungariae ... Liber I. Weszprimii Typis et Sumptibus Michaelis Sammer, 1803. 146, 233-242. p.

Fügedi Erik: Topográfia és városi fejlődés a középkori Óbudán.

<http://epa.oszk.hu/02100/02120/00013/pdf/ORSZ_BPTM_TBM_13_007.pdf> 2016. január 11.

Gárdonyi Albert: Budapest történetének okleveles emlékei, 1148-1301. Bp., 1936.

Gárdonyi Géza: Isten rabjai, Budapest, Singer-Wolfner, 1908. 461. p.

Gömöry-kódex 135 recto. Magyar Nyelvemlékek. Imádságoskönyv kódex – OSZK. Kézirattár. Jelzet: MNY 5. „Boldogságos szűz Szent Margit ...

Gyöngyösi Gergely: I. Remete Szent Pál Testvéreinek Élete, szerk. és ford. Árva Vince OSP, ford. Csanád Béla-Csonka Ferenc, Fráter György Alapítvány, 1998. (Varia Paulina III.)

Győrffy György: Budapest története az Árpád-korban, Budapest, 1973. I. 219-233. p.

Györök György ld. Őri G. György

Hajdú Mihály: A Csepel-sziget helynevei, Akadémia Kiadó, Bp., 1982. 332. p.

Hallart, L. N: L' Accampamento degli Eserciti piantato a dì 6 di Settembre dell'a: 1686.p. 14. Hadtörténeti Levéltár. TkTár H III c 182/13; Csapatállások névvel, táborhely. A pálos kolostor romjai, Margit-sziget; a parton és a szigeten fák rajza. Budapest térképeinek katalógusa 26.

Hankó Ildikó: Királyaink tömegsírban, 2. átdolg., és bővített kiad., Magyar Ház, 2004. Az első kiadás az Origo-Press gondozásában jelent meg 1987-ben.

- Hegedüs László: A régi Margit-sziget, egy pápai levél ihletése nyomán, Katolikus szó, 1987.
- Historisches Museum der Stadt Budapest: Corvina, 1995. p. 52.
- Horváth Cyril: A Margit-legenda forrásai, Székesfőváros Házinyomdája, 1908. 85. p.
- Horváth Cyrill. A Margitsziget és kódex-irodalma. In: Magy. Szemle. 1894. évf. 254-255., 265-267. p.
- Hugo, Charles-Louis: Insulae B. Mariae In: Sacri et canonici Ordinis Praemonstratensis annales, in duas partes divisi ... 1734. p. 897.
- Hunfalvy János: Magyarország és Erdély jeles művészek által készített számos arcmetszettel, 1. füzet, Budapest, kiad. Kókai Lajos, 1875.
- Ipolyi Arnold: Középkori szobrászat Magyarországon, (A Magyar Tudom. Akadémia évkönyvei) [Pest], 1863. 80. p.
- Irásné Melis Katalin: A budapesti Margitszigeti domonkos apácakolostor pusztulása a 16-17. században. In: Budapest Régiségei 38. (2004.) 107-120. p.
- Ihrig Dénes (szerk.): A magyar vízszabályozás történetét, Budapest, 1973.
- Istvánfi Miklós: Historiarum De Rebus Ungaricis Libri XXXIV. Nunc primum in lucem editi. Coloniae Agrippinae [Köln] Sumptibus Antonii Hierati: Anno M. DC. XXII. [1622.] Cum Gratia et Privilegio S. Caes. M. Speciali. [4] 852 [18] fol.
- Istvánfi Miklós: Magyarország története: 1490-1606, ford. Vidovich György, Debreczen, Csáthy, 1871. 2. köt. (VII, 940, VII p.).
- Jókai Mór: A Margitszigetről. = Pesti Hírlap 273. (1894.) p. 2-3. In: Jókai Mór: „Margitsziget. Budapest tündérvilága! Egy darab a paradicsomból – az édenkert tiltott fája nélkül.”
- Jókai Mór: Török világ Magyarországon, 3. kiad. Heckenast Gusztáv, 1858. XI. Margitsziget.
- Jordánszky Elek: Magyar országban, 's az ahoz tartozó Részekben lévő bődögságos szűz Mária kegyelem' Képeinek rövid leírása, Poson, 1836. p. 133.
- Káldi-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546–1590. évi összeírásai. Budapest: Pest Megyei Levéltár, 1985.
- Kaprinai, Stephanus: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae: Pars 1. Vindobonae, 1767.
- Kaprinai, Stephanus: Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad regis Hungariae: Pars 2. Vindobonae, 1771.
- Kaprinay Stephanus: Hungaria Diplomatica temporibus Matthiae de Hunyad Regis Hungariae Tomi dou. Viendobonae I-II. 1767-1771.
- Karácsonyi János: Szent Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I–II. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1922–1924.
- Karcag Ákos: A templomos lovagok rendházai Nyugat-Európában In: Várak-kastélyok-templomok, 2012. évfolyam, 6. szám, 36-39. p.
- Károlyi Árpád: Buda és Pest visszavívása 1686-ban. 2. kiad. átdolg. Wellmann Imre. Budapest, 1936; Tanulmányok Budapest múltjából. szerk. Némethy Károly és Budó Jusztin. V. köt. Budapest, 1936. Buda és Pest 1686. évi visszafoglalásának egykorú irodalma (Budapest, 1936. Klny. a Fővárosi Könyvtár évkönyvének, Századok. - 71. (1937) 7-8., 342-348. p.
- Kassai Walter Anna: Adatok a Margit-sziget művészettörténetéhez, 1971. Magyar Történelmi Szemle, Buenos Aires, Casilla Correo, 5484, Argentina, II. évf. 1. szám. Képek a Margitszigetről In: Vasárnapi Újság, 1880. 35. sz. 575-578. p.
- Király Ilona: Árpádházi Szent Margit és a sziget, Szent István Társulat, Budapest, 1979. 263-268. p.

MAGYAR PÁLOS REND

Kiss Kolos Jenő: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története, Budapest, Hellas Ny., 1931. 50 p.

Kiss Kolos Jenő: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története, Budapest, 1932. 63, [1] p.

Kiss Kolos Jenő: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története, Budapest, Hellas Ny., 1931. 50. p.

Krúdy Gyula: Szegény gyerekek a Szigeten (1919) In: Magyar tükör: publicisztikai írások, 1894-1919. szerk. Barta András, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1984.

Krúdy Gyula: Szigeti séták, Budapest, Holnap, 2004. 222. p.

Lissák György: Az aranykígyó. Fráter György élete, sorszerk. Árva Vince OSP, Fráter György Alapítvány, 1998. Varia Paulina IV.409. p.

Loos, Volker: A templomos lovagrend története, Pécs, Art Nouveau, 2000. 176. p.

Lovas Elemér: Árpádházi Boldog Margit élete. Szent István Társulat, Budapest, 1939. p. 195.

Lux Géza: Újabb ásatások a Margitszigeten. In: Különlenyomat a Technika. 19, 1938. 6. sz. 204-213. p.

Lux Kálmán: Árpádkori építészeti maradványok Óbudán, Budapest, Pátria Ny., 1916. 12 p.

Lux Kálmán: Budapest műemlékei, tekintettel a városrendezésre, Budapest, Németh József Technikai Kvkker., 1919. Budapest, "Élet" Ny. 14 p.

Magyar Hirmondó, Wien, szerk. Görög Demeter [et al.] 1792.

Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára, Budapest (MNL OL) Diplomatikai Levéltár (DL) Diplomatikai Fotótár (DF)

Magyar történeti bibliográfia, 1825-1867. 1. köt. Általános rész, Magyar Tudományos Akadémia. Történettudományi Intézet, Akadémiai Kiadó, 1950.

A magyar középkor irodalma, szerk: V. Kovács Sándor. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1984. 783-817. p.

Magyar Pálosok II. Pálos emléknep a 750 éves Pálos rend tiszteletére és Árva Vince atya emlékére 2009. február 14. Apokrif írások, Budapest, MVSZ, 2009. In: Bakk István: A pálos regula. 700 éves a magyar Pálos rend 1308-2008. 51-96. p

Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején: a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve = Geographia ecclesiastica Hungariae ineunte saeculo XIV: E tabulis rationes collectorum pontificiorum a. 1281-1375 referentibus eruta digesta illustrata ld. Ortway Tivadar szerk.

A Margit-sziget részletes kataszteri térképe 1867. A Pilis-Csabai Főhercegi uradalomhoz tartozó s Pest-Buda közt fekvő Szent Margit sziget térképe Halácsy Sándor, nyomtatott utólagos kézírással. Épületek alaprajza, utak, fák. BFL XV.16.d.241/10 (tekeres) Forrás: Budapest Főváros Levéltára. Budapest térképeinek katalógusa 2161. OSZK TK 1838 (kéziratos)

D. Matuz Edit: Adatok Rómer Flóris kéziratos hagyatékából Pest-Buda középkori történetéhez. In: Budapest Régiségei 29. (1992) 11–32. p.

Militia Templi - Christi pauperum Militum Ordo Templomos Lovagrend-Krisztus szegény Lovagjainak Rendjének web oldala.

Molnár Gyula: Mária a történelemben, Küküllői esperesi kerület, Transsylvánia [2002.] 232. p.

MOL Id. MNL OL

MOL S 12. Div XVI. No 0042 (Pichler, Ferdinand - Navig. Ing: A Duna Buda /Pest m./ melletti szakaszának vízrajzi térképe a hajómalmokkal)

Molnár József - Simon Györgyi: Magyar Nyelvemlékek. Tankönyvkiadó, Budapest, 1976. 91. p.

- Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia I. sorozat: 1281-1491. I-VI. Budapestini. 1887-1891.
- A népi vallásosság tükröződése Árpád-házi Margit kanonizációs jegyzőkönyvében. In: Egyházak a változó világban, szerk., Bárdos István - Beke Margit. Esztergom, 1991. 283-292. p.
- Nemeskéri János: Csepel község határában feltárt kora Árpád-kori leletek embertani vizsgálata 91. p. In: Archeológiai Értesítő 76. évfolyam (1949) 14. 1-2. füzet.
- Némethy Lajos Budapesten volt egyházi testületek pecsétei (első közlemény). A nyulakszigetbeli premontreiek prépostságának pecsétje. In: Turul 1887. évf. 1. szám.
- Ney Béla: Margit-szigeti építkezése, MMEE Közlöny, 1868. 3. sz. 244-246. p.
- MNL OL vagy NOL (MOL=Magyar Országos Levéltár. Ma: Magyar Nemzeti Levéltár - Országos Levéltár, Budapest DL, DF oklevelei.
- Óbuda, Fehéregyháza (klarissza apácák) DL 10124 (Fehéregyháza Bártfai (1938.)) p. 135.
- Az Országos Széchényi Könyvtár Térképtára (jelzete TM 709, szerzője, Halacsai Sándor, címe: Pest Buda közt fekvő Szt. Margit sziget térképe, Buda, M. K. Államny.) 1872.
- Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben Kr. u. 884-1301-ig. II. köt., Ötödik szakasz a kúnok Magyarországon, az Árpád-házi királyok alatt. 1239-1301. Bp., M. Kir. Államny. 1891. 287. p.
- Ortvay Tivadar szerk., Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején: a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve I. köt. Budapest: [s. n.], 1891. VIII, 494 p.
- Ortvay Tivadar szerk., Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve II. köt. Budapest, 1892. XLIV, [495] 1025 p.
- Ortvay Tivadar szerk., III. köt., Delineationes Geographicae, 7 térkép
- Őri G. György: Margitsziget történelme az 1-ső századtól a jelenkorig és a Margitszigeten lakott hét tekintélyes szerzetes rendek eredete, rendeltetése, főbb szabályai, színezett öltözete s rövid történelme, Kassa: Hungária Ny., 1875. IV. 184. p. [17]
- Őri G. György: Margitsziget történelme az 1-ső századtól a jelenkorig és a Margitszigeten lakott hét tekintélyes szerzetes rendek eredete, rendeltetése, főbb szabályai, színezett öltözete s rövid történelme, Kassa: Pannonia Ny., 1876. 48. p. 16 t. 2 térkép.
- Őri G. György: Margitsziget történelme az 1-ső századtól a jelenkorig és a Margitszigeten lakott hét tekintélyes szerzetes rendek eredete, rendeltetése, főbb szabályai, színezett öltözete s rövid történelme, 2. kiad. Kecskemét: Szilády Ny., 1877. 91, 143-145, 160-163. p.
- Ősi gyökér 2014. XLII. évf. 4. sz. 9-12. p. ld. Tóth Sándor
- Pázmány Péter: Tabula Monasteriorum Ordinis S. Pauli primi Eremitae sub corona regni in Hungariae, quorum Cathalogum rexit Eminentissimus ac Reverendissimus S. R. E. Cardinalis et Archiantistes Strigoniensis Petrus Pázmány in Appen. 2. Syn. Dioeceseanae habitae Anno 1629.
- Pesty Frigyes: A macsói bánok. In: Századok, 1875. p. 368.
- Péterffy, Carolus: Sacra concilia ecclesiae Romanae catholicae in Regno Hungariae celebrata I-II. Posonii 1741-1742; A 2. köt. 487. p. Megjegyzés: Viennae - Posonii, 1742. Kaliwoda - Royer. 13 sztl. lev. 337 l.; 9 sztl. lev. 487 (valójában 481) l. 9 t. (rézmetsz., I. G. Rugendas). A 2. kötetben több helyütt téves lapszámozással (161=181, 327=337 /helyreálló/, 425-428=424, 429=425 etc.) Megjegyzés: Péterffy Károly (1700-1746) szerkesztette a zsinati határozatok közreadásával (Sacra concilia ecclesiae Romano-Catholicae I-II. (A római katolikus egyház szent zsinatai), Pozsony 1741-1742)
- Pethő Gergely: Rövid magyar Kronika sok renbéli fő historiás könyvekből nagy szorgalmatossággal egybe szedettet ... Kassa, 1729. 45. p.
- „A Pilis-Csabai Főhercegi uradalomhoz tartozó s Pest-Buda közt fekvő Szent Margit sziget térképe”. (1867) In: Budapest térképeinek katalógusa 2161. Budapest Főváros Levéltára.

MAGYAR PÁLOS REND

Plan der Ueberschwemmung von Ofen und Pesth bei dem Eisgang (Budapest térképeinek katalógusa 131) Schmid, Johann (szerző). 1838. Pest-Buda-Óbuda áttekintő árvízterképe az 1838. évi árvíz okozta épületkárok ábrázolásával, a mai Nagykörút vonalán tervezett csatorna térképével (másolat). Kiadó: K. K. 5-ten Feld Artillerie Regiment, Metszetben lépcsős támfalú csatorna. Az 1995-ben készült másolat, az eredeti a bécsi Hadilevéltárban van, leírással.

Radványi Imre: Margit-sziget története. Pest: Szent-István-Társ., 1858. 142. p. 3 t. (lith., kihajtható).

Ransanus, Petrus: A magyarok történetének rövid foglalata. Európa Kiadó, Budapest, 1985. 140-150. p.

Régi Magyar Nyelvmélekek Foglalat. II. Kinizsy Pálné Magyar Benigna Imadságoskönyve 1513. szerk. Döbrentei Gábor, A Magyar Tudós Társaság, Buda, 1840. 10-21. p.

Rexa Dezső: Margitsziget, Budapest, Officina, 1940. 110. p. In: Arany János térképvázlata a Margitszigetről. p. 32.

Rózsa György: Budapest legszebb lát képei. Bp., 1995.14. 3. kép.

Rózsa György: Budapest régi lát képei, (1493-1800) Akadémia Kvk. Budapest, 1963. 157. p. 289.

Rupp Jakab: Buda-Pest és környékének helyrajzi története, Pest, 1868.

Rupp Jakab: Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre, I. köt. Pest, 1870. 33, 42, 254. p., II. köt.1872. 62-64.

Schier, Xistus: Buda sacra sub priscis regibus, Viennae, 1774. p. 76.

Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás hiteles emlékei, Budapest, MTA, 1915. p. 49.

Sinkó Ferenc: Kötöny megfejtett síremléke, Rovásírás Szent Margit romtemplomában: In: Új Ember, 1967. június 11.

Supka Géza: A budafelhévízi Szentháromság templom In: Archaeologiai Értesítő 1907. 97-119. p.

Szakonyi István: A halálraítélt legrégebb magyar rovásírásos emlék a „margitszigeti rovásfeliratos kő In: Amerikai Magyar Élet, 1965. dec. 18.

Szent Margit-szakramentáriumról (Hahóti-kódex) a MKSzemle 1938. II.

Szent Margit élete, 1510. A nyelvemlék hasonmása és betűhű átírata bevezetéssel és jegyzetekkel bev. P. Balázs János, Budapest: [Magyar Nyelvtudományi Társaság], 1990. (Régi magyar kódexek,10.)

A Szent Margit élete vagy Margit-legenda eredeti kódex az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárában található, jelzete Magyar Nyelvemlék 3.

Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára "Margitsziget" füzetéből [471. sz.], szerk. Priszter Szaniszló, Bp. 1993.

Tanulmányok Mátyás király éve alkalmából a Miskolci Bölcsész Egyesület által a Budai várban rendezett konferencia anyagából, összeáll. Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2009. 101. p.

Tanulmányok Budapest múltjából V., szerk. Némethy Károly - Budó Jusztin, Budapest Székesfőváros Kiadása, 1936. In: A képek magyarózó jegyzéke. Külön melléklet a kötet elején: Buda lát képe 1684-ben, Brabant hadimérnöktől. (Bécs, Albertina metszetgyűjtemény, Vues 83., 42. sz. alatt.) Borbély Andor kéziratós ábrázolások Buda visszafoglalásáról c. tanulmányához. ld. Károlyi Árpád

A Templomos Lovagrend regulája, szerk. Pánczél Hegedűs János, Kairosz-Agón, 2002. 336. p.

Tóth Sándor: Templomos lovagok Egerben In: Ősi gyökér 2014. XLII. évf. 4. sz. 9-12. p.

Török József: A magyar föld szentjei, Budapest: Tulipán Könyvkiadó Kft, 1991. 175. p.

Törs Kálmán: Margit-sziget, Pest: Athenaeum Nyomda, 1872.

Tudományos Gyűjtemény, Buda, szerk. Horvát István, 1835. Petrózai Trattner J. M.–Károlyi István, XIX. évfolyam. X. köt. 1-12. kötet (3 kötetbe kötve) 104-105. p.

Turul ld. Wertner Mór

- Young, Robyn: A testvériség, ford. Körmendi Ágnes, Debrecen: Gold Book, 2008. 448. p.
- Young, Robyn: A hadjárat, ford. Körmendi Ágnes, Debrecen: Gold Book, 2008. 462. p.
- Young, Robyn: Rekvium, ford. Körmendi Ágnes, Debrecen: Gold Book, 2009. 432. p.
- Vályi András: Magyar országnak leírása II. köt, Buda: Univ. Ny., 1796-1799. (Margit Sziget).
- Varia Paulina III. (1998) 251-256. p. Id. Gyöngyösi Gergely
- Varia Paulina IV. (1998) Id. Lissák György
- Vasárnapi Ujság: (Margit Sziget)
- Vasárnapi Ujság 1874. 21. évf. 23. sz. június 7.
- Vasárnapi Ujság 1900. 47. évf. 1. szám, január 7.
- Vasárnapi Ujság 1900. 47. évf. 34. sz. augusztus 26.
- Vasárnapi Ujság 1907. 54. évf. 23. sz. június 9
- Veszprém In: Ortvy Tivadar szerk. Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején: a pápai tizedjegyzék alapján feltüntetve. I. köt. Budapest: [s. n.], 1891. 284- 297. p.
- Vetro Budensi, Veteris Budensis Bártfai (1938.) p. 267., Veteri Buda DL 8647, Bártfai (1938.) 112-113. p.
- Vita S. Elisabethae viduae, nec non B. Margitae Virginis. Tyrnaviae, MDCCLXX, In:
„*Vita Sanctae Elisabethae et divae Margaritae*”
- Wenczel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus, Bp., Akad, VIII. köt. 1882. p. 266.
- Wenczel Gusztáv: Árpád-kori új okmánytár Codex Diplomaticus Arpadianus Continuatus, Győr-Budapest: Akad, IX. köt. 1865. p. 198.
- Wertner Mór: A Margit-legenda genealógiai és földrajzi adatai, In: Turul, XXI. évfolyam, 1903. I. szám, 33-38. p.
- Zolnay László: Az elátkozott Buda. Buda aranykora, Budapest: Magvető Kvk. 1982. 218-219, 222-224, 323. p.